1 III
Контрольный экземпляр

Массо а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

Серлало

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАККХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ● ШИНАРА, 1 МАРТ, 1983 ШУ. ● № 26 (5748). ● Мах 3 кеп.

XIара балха дийнахьа тIехдика дисциплинеи хьадер дукхагIеи хилийта!

СОАХКАРЧУЛ КХОЗЗА ДУККАГIА

РЕПОРТАЖ

Пачхьалкхенга шура йохкара карарча пятилетка дIадахача шин шера планаш кхочашъеннзар Сунженски района Орджоникидзе цIерагIча колхоза коллективо. Хьайбаш лелад(е)ра балха тIа цу боахаме кхы хувцаденна хIама хургдац-кх укх шера а, аьнна уйла йолаш вар со укх деношца цу колхозе водаш. Цхьабакъда, цига дIакхаьчачул тIехьагIа бIаргадайнар кхача тайпара дар. Тамаш а яц. Хьажал шо шоаш, масала, соахка февраль бетта дийнахьа хIара кхоабача Iаттагаре 1,1 килограмм шура йоаккхаш хиннялс, укх шера йоаккхар 4,2 килограмм я.

Шин ферма я цу колхозе. Царна юкъе яьржача яхье хьалха я къоначa специалиста Хашиев Беслана кулгалду Галашкара № 1 яр. ХьалхагIа цу ферме долх тхо — колхоза партийни организаце секретараца Дзейтов Макшарипаца цхьана. Цу ферма балха хьалхара бехктокхаме ва из.

Эса юххе, хозача моттиге я Галашкара ферма. Сийрдея-яаргIатен я доахан цу латта домещенеш. Доахан латта моттигаш цIенъеш боахи скотник Мякиев Iалрахьмани ферма электрик Хучбаров Iусмани.

— Соахка цхьан кIира болх а баь ехачул тIехьагIа шин кIира дIадодар транспортер толеш. XIаьта хIанз, соахка гурахьа доахан чусоцадича денз, ца йохаш хадданза болх беш я. Цунга хьожаш ва Хучбаров Iусман.

Ферма бригадир Хашиев Беслан IуйраЙне бьача балха итог еш воаллаш цIеча уголоке коравир тхона. Цига, лостам болаш я чухьа. Массарна дика гургйолча моттиге хьалтеха «Молния» йоалл. Февраль бетта хьалхарча итт дийнахьа бьача балха итогех язъяь я из. Цо хестабу доярκаш Героева Аьсет, Хашиева Паьтlимат, Iаьсий леладеш йола Оздоева Фадиман.

Юх-юхе хьалтеха шин графин а йоалл укхаза. Царех цхьанне хьахьоих соахка хIара дийнахьа, бетта ферме мел шура йоаккхаш хиннай, хIаьта шоллагIчо — укх шера йоаккхар. Царга хьежача гуш да ферма болхлоша соахкарчул дукха дикагIа къахьегилга. Масала, соахка 16 феврале 132 килограмм шура яьккха хиннаяле укх шера цу дийнахьа 451 килограмм яьккхаь.

— Кхетавел со малагIча торонаша карагIдувлийт шоана соахкарчул кхозза дукхагIа шура йоаккхаш къахьега? — хаьттадча:

— Хьайбаш Iангара даха кийчо яра йоагIа йоакхо йир колхозе дIадахача шера. Тоайир ферма помещенеш. Хьона бIаргадайрий доахан латтача теха дахчен улгаш? Соахка Iай дацар уж. Бетона тIа латтар доахан. Ча кIалхьаьрцадар аьнна уж наст-каста цамогаш хулар. XIаьта лазар кхийттача Iатто лаьтIйора шура. Кхоачамболлаш Iалашдир оала соахка доакъар а. Цхьабакъда, дукха да аьнна зехьа доадац из. Кормоцех еце а цхьадола доакъар кийч а дийя мара лац доахана. Масала, жмых. Доалана Iуйрийна дIаяле еза из хьалхарча дийнахьа бешнаша чу а тессе, тIа дIайха хий а детте ют. Iуйрийна цунах хурдар хул. Ишта кийчъяь жмых юхе хIама ца юташ буъ доахана. Дикка ейю цо шурий хьоанал. Масала, хIана юкъера лаьрхIача 3,6 процент я из. Ишта хьоанал йола шура 100 килограммах 106 килограмм лоархIаш дIаэц пачхьалкхено, — йоах Хашиев Бесланa.

— Балхацара наькъа безам совбаккхара а хьадечох цар бехктонкам лакхбара а дукхагIа йоакхо ю укх шера тха боахаме, — тIатох Беслана аьнначоа Дзейтов Макшарипа. — Масала, ферманита, доярκашта юкъе яьржача яхьа итог хIара итт дийнахьа ю. Собране дакъа лоацаш хул колхоза председатель Оздоев Або, керттера зоотехник Хашиев ТIахIир, со. Яхьа итог еш теркаме эц яьккха шура, цун хьоанал, хьайбаш леладерий къахьегама дисциплина, фермай санитарни хьал. Яхье хьалхара моттиг яьккхача фермана 100 сом преми лу. Яхьа итог ярал совгIа, хьайбаш леладераша майрра тахц лерттIа болх хьабе шоашта новкъарле еча кхоачамболцарех, гучайоах уж дIадаха йиш хулийтаргйола торонаш. Собране дийцар, кхоачанде тIаиЙцар дIаяздy лаьрххIача журнала тIа. АргIанарча итт дийнахьа бьача балха итог еш хьож, хьалхарча собране гучадаьха гIалаташ дIадахара фу даьд. Ишта болх вIаштIехьбаккхаро цхьа-дале, чIоагIъю къахьегама дисциплина, шоллагI-дале, лаккбу хIаране бехктокхам. ЦхьоалагIча ферма долчул кIезига лохагIа да шоллагIча ферма хьокхамаш. XIаьта а цу шин коллектива къахьегамхоша хьаьнала бехча балхо вIаштIехьдалийтад хьалхарча квартала тIаийцача декхарагIа 42 тонн мара йоацача, 17 февраль хьатIакхоачаш пачхьалкхенга 34 тонн шура йохка. XIана хIара дийнахьа 700 килограмм гаргга шура йохк колхозхоша. Из 740 килограмм лоархIаш дIаийю пачхьалкхено, цун хьоанал 3,8 процент хиларах. Цу тайпара, гуш да хьалхарча квартала план кхоачашъяре царна эгара дукхагIа аше а 12—13 ди мара эшаргдоацилга.

Ца бийцача баргбац уж толамаш даха къаьстта доккха новкъостал ду нах. Уж ба районе а республике а цIи хеза къахьегамхой: Галашкарча ферма группарторг «За трудовое отличие», «За трудовую доблесть», Ленински юбилейни медалаш леладу доярκа Героева Аьсет, Мужечерча ферма группарторг, Къахьегама Цlеча Байракха, «Знак Почета» яха орденаш лелаеш йола доярκа Оздоева Хамсат, Къахьегама Цlеча Байракха, «Знак Почета» ордений кавалер, хIана цхьоалагIча ферме доакъар хьатIаккхухьаш, кхыдола балхаш деш вола механизатор, коммунист Оздоев Хьамид, цун цIен-нана Iаьсий леладеш йола Оздоева Фадиман, вoI — скотник XIарон.

Хьайбаш леладара керда хьаль йовкха, паргIатта помещени я цхьоалагIча ферме маьсса латташ. Цу хьанъехьа латтар дача Дзейтов Макшарипа аьлар:

— Кхачаш программа кхоачашъеча доккхагIа дакъа юкъедаьха торо хургйолаш оаха лаьрхIад цIеча фух дола кхы я шин бIаь шинар эца. Царна лаьрхIа лоаттаю оаха из помещени. XIана тха боахамере доахан тайп-тайпарча фух да. Iул эргадоаккхаш тоа а деш, тIеххьара деррига доахан цIеча фух хилийта дага да тхо.

ЦхьоалагIча ферма цIеча уголокера тхо арадоалаш доахана силос юллаш бар цу ханна хьатIабаьхка доярκаш. Сайна бIаргадайначох, хезачох дега боккха тоам хинна дIавахар со цу боахамера.

М. ХАМАТХАНОВ.

Сий деш йоах Грозненски локомотивни депо слесарий Шпак Юреи Дадаев Вахийи цIераш. Уж шаккхе а — дика специалисташ, шоай деррига хьинар тIадахийта къахьегаш ва, задани даим 15—20 процент тIехкхоачаш а ца.

СУРТА ТIА: Ю. Шпак и В. Дадаев.

В. БАТЧАЕВА сурт.

ШУРА — ПЛАНАЛ СОВГIА

Дика дIадоладаьд цхьайтталагIча пятилетка кхоалагIа шу Грозненски района «Гикаловское» яхача опытно - производственни боахама хьайбаш леладераша. Январь бетта шура яккхара план кхоачашъяьй 120 процент гаргга, хIаьта пачхьалкхенга из йохкара — 133,8 процент.

Ишта толаме къахьег цар февраль бетта а. Нагахьа санна дIадахача шера цу бетта юкъера лаьрхIача хIара Iаттагара дийнахьен буси йоаккхаш хиннар 7 килограмм хинналяс, укх шера ферме йоаккх 9 килограмм гаргга.

Ферма коллективо укх шера цхьоалагIча квартала планах йохка йоагIар 190 тонн йолаш 25 февраль хьатIаотташ пачхьалкхенга 150 тонн шура ехкай. Цо лерхI кIезигагIа схьача а март бутт чаккбалалехьа планал совгIа 50 тонн шура йохка.

Из сийлен декхар кхоачашдеча къаьстта дика къахьег доярκаша Сираждинова Байсаре, Магомадова Зарйата, Шуаипова Айдата, кхыбараша.

Ишта, 26 етт лелабеш йолча Сираждинова Байсаре январь бетта хIара Iаттагара юкъера лаьрхIача 321 килограмм шура яьккхай. Кхы а дукхагIа шура йоах цо шийй доахантара февраль бетта — дийнахьа хIара кхоабача Iаттагара 11 килограмм. Шоай планаш тIехкхоачаш а еш болх бу вокх доярκаша а.

Шоай декхараш толаме кхоачашду Iаьсий леладеш болча Хунаева Раьяс, Халтуиева Хижава, Морозова Прасковьяс. ПланагIа IотIадеттадалийта доагIар 550 грамм долаш хIара дийнахьен буси 700—800 грамм дозал тIадеттадолийт цар шоай Iаьсашта. Царна дика новкъостал ду скотникаша Дадашев Ювназа, Зайтаев Валида, Даидаев Iумара, Изаев Хьамзата.

С. ТОВСУЛТАНОВ.

1983 ШЕРА 28 ФЕВРАЛЬ ХЬАТIАОТТАШ ХIАРА КХОАБАЧА IАТТАГАРА ШУРА ЯККХАРА ЙОЛА

СВОДКА

(КГ)

Районаш	1983 шера	1982 шера
Наурска	6,1	3,5
Шелковской	5,7	6,2
Грозненски	5,6	4,8
Надтеречни	5,0	3,4
Назрановски	5,0	5,2
Гудермесски	4,9	4,8
Сунженски	4,8	4,3
Шалински	4,8	4,9
Ачхой-Мартановски	4,2	3,4
Малгобекски	4,0	3,4
Урус-Мартановски	4,0	3,9
Республике гIолла	5,1	4,7

КПСС обкоме

КПСС обкома бюрос тIаийцаб «1983 шера 16 апреле В. И. Ленин ваь 113 шу дизара сийна коммунистически субботник кийчдарахи чакхдаккхарахи» бола соцам.

Соцам тIа белгалду, республика коммунисташа, беррига къахьегамхоша КПСС XXVI съезда исторически решенеш толаме чакхйоахилга. Городен юртен къахьегарий къахьегама уйла кхы а айбир КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленума решенеша. Къахьегама коллективаша шерра йоаркаьй цхьайтталагIча пятилетка кхоалагIча шера планаши социалистически декхараши хана хьалха кхоачашдара тIехьара социалистически яхь. 1983 шера 16-ча апреле В. И. Ленин ваь 113 шу дизара сийна коммунистически субботник де аьнна Москверча хьалхалаттача предприятей коллективаша патриотически дIадоладаьр чIоагIа къобабал а деш хьаллаьцад. «Красный молот», «Промавтоматика» НПО заводий, А. Шерипова цIерагIча жехкдаьтта чакхдоахача завода, Назрановски района «Назрановский», Веденски района «Прогресс», Шалински района «Шалинский» совхозий, Шелковской района «Коминтерн» яхача колхоза коллективашка чакхъяьннача собранешкен митингашкен болхлоша, колхозхоша, гIулакхерча наха лаьрхIад коммунистически субботник долча дийнахьа балха хIара моттиге эгара лаккхагIдола хьокхамаш даха.

СССР хьаь 50 шу дизара цIерагIча химически завода коллективо лаьрхIад 206 эзар сома маьха продукци арахеца. Грозненски локомотивни депо болхлоша декхар тIаийцад 8 локомотива ремонт е, кхоадьча доагорцен электроэнергецен 60 поезд дIайинга. Ленински района «Родина» яхача совхоза къахьегамхоша, москвичий инициатива йийца а йийца цу денна тIаийцад хьадда декхар: пятилетка фонде 1500 сомал кIезигагIа доацаш ахча дIадала. Субботнике дакъа лоацаргда бьцадараш, бешамаш, хьайбаш леладеча, механизатораш болча, овощехранилищай 800 болхлочо.

16 апреле тIагIертта къахьега лаьрхIад «СевкавНИПИнефть», ГрозНИИ институтий Iалмахошеи специалисташеи.

Предприятешкен организацешкен къовсам болабаьб бийдал, материалаш, доагор, электроэнергии кхоара тIехьа, коммунистически субботник долча дийнахьа керттерча даькъе кхоаьча материалаши энергетически ресурсаши чотагIа болх бара дуьйла.

КПСС обкома бюрос къобалъяьй 1983 шера 16 апреле, Ленински коммунистически субботник де аьнна москвичаша дIадоладаьр город Грозне, Назрановски, Веденски, Шалински, Шелковской районий къахьегама коллективай инициатива. Къахьегама коллективаш тIаерзае еза балха тIа эгара лаккхагIара хьокхамаш дахара, производстве керда торонаш лехарая царех пайда эцарая, хIаман кхоин хьурмати дара, дикал лакха йола продукци арахецара, къахьегама овсарле айяра, производственни низамех дикагIа пайда эцара къаьстта уйла тIа а йохийташ.

КПСС горкомаш, райкомаш, юкъарлонцара партийни организацеш, советски профсоюзни органаш, ВЛКСМ обком декхарейла яьй коммунистически субботника кийчо ярал из чакхдаккхаран организаторски политически болх шерра боаржабе, овсарле лакха йолаши тIагIерттан къахьегара эпаш мел дола хьалаш Iалашде.

Горрайисполкомаша предприятешкен организацешкен цхьана белгалде деза предприятей новпаш, гIишлонгIаю моттигаш, нах баха микрорайонаш тоаира а цIенъяра а, жилищни фонда ремонт ярай паркаши, скверашн, бешамаши цхьалханкаран де деза балхаш.

1983 шера 16 апреле ленински коммунистически субботник дара кийчо еи из чакхдаккхен чIоагIъяьй Республикански штаб.

КПСС Центральни Комитете

КПСС ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТО ТIАИЙЦАБ «НАХА ЧУБАХА ЦIЕНОШИ СОЦИАЛЬНО - БЫТОВОИ ОБЪЕКТАШИ ХЬАЛЪЯРА ПЛАНАШ КХОАЧАШЪЯР IАЛАШДАРА ДЕ ДЕЗАРЕХ» БОЛА СОЦАМ.

Соцам тIа белгалду, КПСС XXVI съездо оттаяьча социальни программага хьежжа вай мехка дукха хьалдеш да наха чубаха цIеноши культурно - бытовой гIирсаши. Карара пятилетка дIайолаелча денз 210 миллион квадратни метрал совгIа юкъара майда йола наха чубаха цIеноши хьалдаьд, цIеношка дика хьалаши кхоллилга айденнад, къаьрдешара пиолаш, дешаб(ар) даха ха йоацача берий учрежденеш, больницаш, поликлиникаш дукхагIа хинай.

Цунца цхьаьна цу лостамагIа беш бола болх хIана а бахьача боарабе боагIаш бац парте дIадехараща. Дикка дукха къахьегамхой ба жилищни хьалаш тоаде дезаш. Чубаха цIеноши ца хилар бахьан долаш массанахьа а, къаьстта СибарегIени ГаьнарчагIа Малхбоалени районашка, керда хьалъяь производствени низаьлаш Iалашъешъяц кадраща.

Из дерриге а хьахиннад министерствай ведомствайи, союзни республикай, цхьаболча кулгалхоша цу деша йоагIаш йола уйла тIа ца ахийтарах.

КПСС ЦК-о лерхI наха чубаха цIеноши хьалдара планой задании кхоачаш ца елга ла йиш йоацаш. Шин шера уж кIезигагIа хьалдаьд шерий планаш тIа лаьрхIачул. Дика латтац деша даха ха йоацача берий учрежденеш, профессионально - технически училищаш хьалъяра гIулакх. Темпаш лоха йолаш хьалъю больницаши поликлиникаши. Бахьан а доацаш кIезиглуш латт наха цоашта цIенош хьалделга, къаьстта юрташка, мела лел жилищно-гIишлоний кооперации дегIайоагIилга.

Жилищни культурно - бытовойи гIирсаш хьалдара планаш кхоачашъяц Туркменски, Таджикски, Молдавски, Киргизски ССР, Российски Федераце, Украина, Казахстана цхьайолча автономни республикашка, крайшка, областашка.

Соцам тIа белгалдоаккхача тайпара, СССР дукхача министерствашеи ведомствашеи, союзни республикай компартей ЦК-шеи Министрий Советашеи, парте крайкомашеи обкомашеи, халкъа депутатий Советий исполкомаши лов наха чубаха цIеноша социально - бытовой объекташ хьалъяра планаш кхоачаш ца яр, отталь заданеш чакх ца йоахаш йитара яра принципиальни мах бац. ЦIенхаштта сатем боабу гIишлоний отделочни балхий дикал лоха хиларо.

Планаш кхоачаш ца яран боккха бехктокхам тIабуж жилищно - граждански гIишлош хьалъяр мела леладеча, из эгара бокхагIа лоархIам бола гIулакх ца лоархIача гIишлоний министерствашеи министраша шоашеи. Алхха СССР Минтяжстройс, СССР Минпромстройс 1981—1982 шш. хьалдаь ца доахаш дитад шин миллион квадратни метр гаргга юкъара майда йола наха чубаха цIенош. Нах чубаха цIеноши социально-бытовой объекташ хьалъелга дикка тIехьадисийтад СССР Миннефтегазстройс, Минвостокстройс, Минэнерго, кхыча министерствашa.

Наха чубаха цIенош хьалдара планаш кхоачашъяра тоъал уйла тIааххийтац министерствашеи ведомствашеи-заказчикаша. Плана тIа оттадаьча боараме цIенош хьалдаь ца доахаш шерагара шерага дуташ хьейоагIа СССР Мингазпром, Миннефтехимпром, СССР Минлеспром, Минстанкопром, кхыйола министерствaш. ДIахоьш да промышленни предприятени, нах чубаха цIеноши, социально - бытовой объекташи комплексно йоацаш планировани еш хьалъеши хилар. Цо чIоагIа халача хьал тIа оттаду производство квалифицированни кадраща Iалашъелга, дукха продукци йоарга дут. СССР Госплано планаш тIа массаза а чоте ийяц наха чубаха цIенош дукхагIа эшача промышленни районий башхалонаш.

Термам тIабахийтаб юрташка, къаьстта РСФСР Нечерноземни зоне, наха чубаха цIеношн социально - бытовой объекташи дешна сихагIа хьалъянза яргйоацаш хилара.

Жилищно - граждански гIишлош хьалъяра планаш кхоачашъеча, лар дикал айеча, нах бахача моттигашта проектировани еча цига гIишлош хьалъечен холуш кхоачамбоацараш хулийт СССР Госстройс, Госгражданстройс, цхьайолча халкъа депутатий Советий исполкомашa. Цхьайолча городашка къахьегамхошта чубаха цIенош эпаш доллаше а хьалъю маьха еза йола, сагатта эпаш йоаца объекташ, сов дукха вIаштIардаь а индивидуальни проектех а дола цIенош. Из бахьан долаш цIеношка дIадодар дукхагIа хул, массови цIенош хьалдечара средстваш дIайоах. Тоъам болаш эргайоахаш яц городашкара цхьа заказчик хилара служба.

КПСС ЦК белгалду, наха чубаха цIеноши социально-культурни объекташи цхьайтталагIча пятилетке хьалъяра планаш хьадди кхоачашъяр КПСС XXVI съездем КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленумен решенешка ма яххара, боккха социально - политически лоархIам бола декхар да.

Из декхар кхоачашдеча хьадда лоархIам болаш да 1983 шера жилищни социально-бытовойи гIирсаш хьалдара план кхоачашъяр.

КПСС ЦК министерствай ведомствай кулгалхошкара, союзни республикай Министрий Советашкара хьадийхад жилищно - граждански гIишлош хьалъярцара гIулакх оалангара хувцалга. Наха чубаха цIенош, коммунальни социальни объекташ оттабаьча боарамагIа хьалъяьхар Iалашдергдолча гIулакхий комплекс оттаелга а чакхйоаккхилга а. Йоккха еши лаш йола цIенош хьалдара йолча низалех пайда эцила дикка тоаделга. ГIишлош хьалъяра дикал тIагIертта айелга, нах чубаха цIеноши социально - бытовой объекташи дешна диса балхаш а долаш хьателга хьадда юхатохилга.

СССР Госплана, СССР Госснабя, СССР Минчермета, СССР Минлесбумпрома, кхыча министерствашта тIадиллад гIишлошъю организацеш жилищно - граждански гIирсаш хьалдара эгара хьалхарча аргIанна хьунматериалашца, металлопродукцеца, линолеумаца, санитарно - техническа оборудованецa, материальни ресурсаи кхыча тайпаша Iалашъяр.

ГIишлошъеча министерствай министрий уйла тIаерзаяьй наха чубаха цIенош, деша даха ха йоацача берий учрежденеш, школаш, профессионально - технически училищаш, больницаш, поликлиникаш хьалъяра планови заданеш кхоачашъярах персональни бехктокхам царна тIабилла хилара.

Союзни автономни республикай Министрий Советашта, халкъа депутатий Советий исполкомашта, министерствашта ведомствашта тIадиллад наха чубаха цIеноши социально - бытовой объекташи хьалъелга вIаштIехьдоаккхаш уж ритмично дIалуга, городашки нах баха моттигашки комплексни хьалъелга, градостроительства а архитектура а дикал айелга Iалашдар. Нах чубаха цIенош дIадекъаш а дIаоттадеш а промышленни предприятей хьаштеш дикагIа чоте ийде, цар дакъа а лоацаш хьалдаьча цIеношкара царна йоагIа квартираш шийй ханнахьа дIатела.

Жилой фонд ца талхара, цунца модернизаци яра балхаш хьанарегIа дара, нах чубахача цIеношта капитальни ремонт дикагIа яра кхы тIа мероприятеш чакхъяха. Болхлой, колхозхой, гIулакхерча нахьа шоай цIеношта реконструкци яра, тоадара йолча торонех беззагIа пайда эца. Дика цIенош бахьан а доацаш ца дохадайта, кхыча гIулакхашта лаьрхIа уж дIа ца телийта, нах чубаха цIенош дукхагIа ца хулийта кхыйола карушенеш цайита.

КПСС ЦК данза дарлдоацаш лаьрхIад СССР Госплано 1984 и 1985-и шерий планашка СССР 1981—1985 шерашка экономически социальни дегIайоалаяра шерашка планаш заданеш хьадда кхоачашъергйола цах чубаха цIеноши социально - культурни объекташи хьалъелга оттаде. ТIадиллад 1984 шера денз гIишлошъеча министерствашта подрядни балхий планаш тIа нах чубаха цIеноши социально - культурни объекташи хьалъяхара заданеш уттаелга.

СССР 1986—1990 шерашка экономически социальни дегIайоалаяра Кертера лостамаш оттадеш юкъедахьа дела жилищни культурни гIишлошъяр дIахо айделга, цун дикал тоаелга, йоккхапанельни дахчани цIенош хьалду заводеш эргайоахилга, керда технологически процессаши оборудованни юкъе а хьош, хIаьта ишта дикагIйола гIишлоши отделочни материалаш дика дукхагIа хьаелга.

СССР Госстроя, Госгражданстроя, СССР Госплана, гIишлошъеча министерствашта ведомствашта хьалхашка декхар оттадаьд жилищно-граждански гIишлошка дIадодар кIезигдара, индустриализаце боарам айбара, материальни къахьегамен средстваш кхоара, нах чубаха цIенош прогрессивни йолча серех хьалдарга сихагIа довлара де деза хьадда гIулакхаш 1983—1985 шерашка белгалде а чакхдаха а.

Союзни республикай Компартей ЦК, парте крайкомашта, обкомашта, округкомашта, горкомашта, райкомашта тIадиллад де дезачоа тIаберзабаь организаторски болх чакхбоаккхилга Iалашде, тIатьожама действенность наха чубаха цIеноши социально - культурни объекташи хьалъярах бола кадрий бехктокхам айбе. Из декхар кхоачашдара хьадданза партийни, советски, профсоюзни, комсомольски организацеш тIаерзае. Жилищно - граждански объекташ хьалъяра ханаш толхаль хIара моттиг партийни пачхьалкхени дисциплина цIенхаштта толхаь хилар санна лархIа.

Партийни организацешта тIадиллад гIишлонхошта юкъера массово - политически болх дикагIа белга, социалистически яхьах хьахур дукхагIа хулийтилга, бригадни подряд, хьалха латтача коллективий производства новаторийн опыт массанахьа а юкъейоалаелга.

ДИКАЧА ГIУЛАКХА — ШЕРРА НИКЪ

Москвичий инициатива чIоагIа хьаллоац Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхоша

КХЫЧА ДЕНОШКАРЧУЛ ДУККАГIА

Укх шера 16 апреле В. И. Ленин ваь 113 шу дизара хетаваь Еррисоюзан коммунистически субботник дара москвичаша дIаболабаь болам раьза хинна тIаийцар СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически завода болхлоша, инженерно-технически болхлоша, гIулакхерча наха. ДIадахача пIаьраска дийнахьа заводе хилар химикий митинг. Из хьайийллар парткома секретара декхараш кхоачашдеш йолча Шевлякова Наталья Евгеньевнас. Беррига болхлоша, специалисташа дош делар 16 апрель хьайareча къахьегамца белгалдаккха.

Митинге къамаьл дахьча № 16 йолча цеха аппаратчика, коммунистически къахьегама ударника Хмелевская Людмила Александровнас аьлар:

— В. И. Ленин ваь 113 шу дузача денна хетадаь Еррисоюзан коммунистически субботник хулача дийнахьа кхыча деношкарчул дукха овсарегIа къа а хьегаш, арахеца продукци, тIехдика мара хулийтаргьяц вай. 16 апреле арахецаргья 306 эзар сома маьха продукци. Из хьатIаяхачалехьа кхоергья 820 тонн углеводороди бийдал. «Цlеча шоатта дийнахьа» цох арахецаргья 90400 сома маьха тайп-тайпара химически продукци.

ДIахо къамаьл дахьча завода профкома председатель Шагаев Вячеслав Петровича Еррисоюзан коммунистически субботник долча дийнахьа балха арабалара тIахьйхар предприяте беррига болхлой, инженерно - технически балхалой, гIулакхера нах. 16 апреле укхаза хьинар кхо ца деш къахьегаш хургва 2850 сег.

В. ДОТМАРЗНЕВ.

МАШИНИСТИЙ ДОШ

Грозненерча локомотивни депо цехашка, колоннашка, бригадашка чакхъяьнней Ленински коммунистически субботник дара дIайолаь москвичий инициатива хьаллоецаш яь собранеш. Локомотивни какаша лаьрхIад беррига а субботнике ара а баьнна хьинаре къахьегарца цхьайтталагIча пятилетка декхараш кхоачашдеча шоашкара доагIа дакъа юкъе даха.

Машинисташа дош деннад «цIеча шоаттден» чотагIа 300 поезд дIайинга, цу даькъе 60 поезд кхоаьча энергецен доагорцен а ехаш. XIаьта ишта ремонт а яь кийчъе лаьрхIад берхI локомотив, депо территоре тIен юхе гIолларча улицашкен дукхха гаьнаш эзаши дIадогIа а лаьрхIад цар.

Дукхача хана денз традици а хинна дIаэтта ма хиллара, Грозный станцера 16 апреле дIаюгаргья мехкдаьтта продукташ тIайола «цIе» эшелон. Локомотивни бригадашта юкъе шерра яхь яьржай из дIайинга боньо яккхара тIехьа. ДикагIа толамаш долаш хIанз къахьегаш ва машинист Дементьев Леонид. Субботник хьатIакхоачаш цо кхоачашъе лерхI пятилетка кхаь шера задани.

ПРОДУКЦЕНА— ТЕШАМЕ ДИКАЛ

Социалистически яхье хьинаре дакъа лацарца дӀаболабелла укх шера шоай болх «Грознефтеоргсинтез» объединене производственно-товарни конторана чуйоагӀача централни заводской лабораторе барттайнача коллективо.

Дикка дакъа кхоач цунга мехкдаьтта продукташ чакхйоахача, цар дикал лаккхйоаккхала. ХӀаьта сменашта юкъе хьалхе лелаеш я номер 4 йолча смена коллектив.

Дукхьал укх тӀеххьарча 2 бетта из социалистически яхье котъюалаш хьаенай ЦЗЛ чуйоагӀача сменашта юкъе.

Централни заводской лаборатори. Из чуйола помещени уйла предприятена юкъе, цунна гонахьа я паркаш, эстакадаш, производствени корпусаш. Цу массайолча объекташка продукце дикала тӀахьожам лоаттабе безаш хул. Из гӀулакх кхоачашду дукхагӀча дакъе йиълагӀа йолча смена лаборанташа.

Цу смене лаборанташ аргӀанара къахьегама вахта дӀахьош ба. Штатни расписанех 12 сагах латта езаш яле а смене къахьегаш таханарча дийнахьа 8 саг мара вац. Белгалдаккха дезаш да нах кӀезига хилар смена балха тӀа хоалуш ца хилар. Шоай ханнахьов дикец ю цар анализаш. Из вӀаштӀехьдоал балха къахьегам укхаза нийсса вӀаштӀехьбаьккха хилар бахьан долаш, шиъ гӀулакх хӀаракена дика доваш хиларах.

Смена кулгалхо Мелешко отпуске хиларца цун декхараш кхоачалду Т. Ф. Липатовас. Декхараш чоалхане а бехктохкаме а дале а болх лерттӀа вӀаштӀехьбаккха хьош йола саг сийна йовза укхаза Таисия Филипповна.

Цо балха ди дӀадолалуш хӀара лаборантками, пробоотборщицана дийнахьа бе безача балха декхараш дӀалу. ТӀаккха балха ди йисте даллалца царех хӀаране балха тӀахьожам лоаттабу. Ца хоар дӀахьех, моллагӀча хало хьалхашка еттача иа дӀакхиха гӀо-новкъостал ду. Цудухьа болх сацар доацаш нийсен боагӀача боарамагӀен дӀабода цу смене.

Ала дезаш да болхлошта кулгалхочун масал чӀоагӀа лоархӀаме долга. Цунца нийслу, цунна тара хила гӀерт. Коллективе балхацарча безамах дувцаш лаборантка Эдильсултанова йоах:

— Болх диъен тӀехдикен бе безам боагӀа, кхычча тайпара-м тха хила йиш е яц. Сай анализаш йистелькха яьлча, новкъосташта гӀо де йода со.

Балха дикал дӀайолалу пробаш хьаецарца. Из болх кхоачашбеш ба пробоотборщицаш. Централни заводской лабораторе мел вар укхазара из балха хьалхара стади чаккхъаккха ва. Цунах тийша да нийсел, шиъ ханнахьен анализаш вӀаштӀехьъялар. Шиъ балха дика лоархӀаш пробаш хьайоах Атаева Залпас. Из лабораторе балха ена дукха ха яц. Дерригаш а цхьа шу мара. Цу хана Залпейна дерригаш чоалхане, ца довзаш дар. Ялх бера наьна Атаева Залпа ди тӀехьагӀа кхета яьлар балха хьайленех. ХӀаьта хӀана из ше я чоалхане балхаш кхоачашдеш.

Хьалхьа пробаш лаборанташка кхоач. Цар тайп-тайпара анализаш ю царна: удельни довал мишшад хьож, кӀув, йокъ, кокс мел боалл хьож. Цудухьа ГОСТа йовзаш, хӀара продукта норма ховш хила безаш ба из болх. Из боах дика бовзаш а шиъ гӀуланх дукха дезаш а хиларца йовзаш я лабораторе Эдильсултанова Люба. Из кхоалагӀча разрядех болх беш я, цхьабакъда, массаза шиъ балха говзал лаккхйоаккхаш хьайоагӀарех я Люба. Цо хӀанзале ю дикал лаккха йолаш 15—20 анализ.

Бакъда, берригаш а бац смене нигга балха йоккха опыт йолаш. ГӀалаташ дувлаш моттигаш а нийсъяла тарлу. Уж ца нийсдалийтара, доккха гӀо ду балха говзал лакха йолча, лабораторе ветеран йолча Ларионова Евдокия Дмитриевнас. Ерриге цун къахьегама биографи юзаенна я производственно-товарни конторца. ХӀаначул 40 шу хьалха ера Евдокия Дмитриевна цу конторе балха. Укхазара яхар из тӀем тӀа а. ТӀем йистебьяначул тӀехьагӀа укхаза юха ера из. Болх беш а техникуме деша а этта шиъ знанеш лаккхйора Ларионовас. Ха дӀа мел йода лакхлора балха говзал, опыт, цох хул лакха квалификаци йола лаборант. Цунгара опыт, белха говзал дӀаийца а хӀанз дӀаяцаш а дукха нах бе ЦЗЛ болх беш. Ше пенсе яле а из хӀанз а болх беш я. Лаборатори цо лоархӀ шиъ шоллагӀа дола цӀа.

ХӀанз цун болх сенах латт аьлча, из латт мел яьча анализашта паспорташ вӀаштӀехьдахарах. Цудухьа нагахьа Евдокия Дмитриевнас анализашта паспорт дения дале из мара дезац продукце дикал лакха хургйолга.

Н. ЧЕМИСЕНКО.

«Промавтоматика» НПО Грозненски опытни заводе дукха ба дог раьза а долаш шоай болх, дикагӀйола балха методаш дӀайоаздийташ къона говзанчаш хьалкхебеш бола кагиркой хьехамчаш. Царех цаӀ я сверловщица, коммунистически къахьегама ударник Касьянова Светлана Ильинична. Шиъ профессех цо нийчбаь болхлой дукха ба укхаза. Сага новкъостал доацаш юоаш къахьегаш бале а каст-каста шоай хьехамчаца дагабуалаш хул уж. ХӀанз Светлана Ильиничлаца дагайоалаш я къона сверловщица Захарова Елена. Из шек йолаш дар чӀоагӀа раьза а хинна цунна дӀахьехаш я Касьянова.

Кагирхой хьехамча хилара соагӀа цо массаза а цӀена кхоачалду бригадирий Совета члена декхараш а.

СУРТА ТӀА: (аьрдехьара аьттехьа) къона сверловщица Е. Захарова кагирхой хьехамча С. Касьянова.

И. ПЛИЕВА сурт.

ХЬИНАР КХО ЦА ДЕШ

Укх тӀеххьарча шерашка дика толамаш доахаш хьайоагӀа «Сунжанефть» НГДУ коллектив. ДӀадахача шера мехкдаьттахоша планал совгӀа 3900 тонн мехкдаьттен 4,1 миллион кубически метр гази ьаккхай, заданел 4,2 процент лакхъяьй къахьегама овсарле.

Дика толамаш даьхад коллективо укх шера хьалхарча бетташка а. Январь бетта планал совгӀа 60 тонн мехкдаьттен 150 эзар тонн кубически метр гази дӀаенний, 15 эзар киловатт-сахьат электроэнерги кхольй.

Цига хьинаре къахьегаш хьайоагӀа Гагиев Ульбе Бек-Хана кулгалду интернационални коллектив. Цох дувца безам ба са.

...1960 шера Алма-Ате итт класс а яьккха Экажкъоний-Юрта цӀавенача тӀехьагӀа скважинашта капитални ремонт еча цехе кхоалагӀча разрядагӀа бурувдеттарий гӀовча волаш балха вера из. Денгара-денга дикагӀа Ӏомайора балха говзал шийна ца хоар ихь ца хеташ хоаттар говзагӀа болча болхлошка. 1961 шера Грознерча мехкдаьтта институте деша дӀаэттар, цул тӀехьагӀа Советски Эскаре гӀулакх де вахар. Цигара цӀавенача тӀехьагӀа дешар йистедаьккхар. Цул тӀехьагӀа 5-ча разряда оператор, керттера инженер-технолог, мастер волаш болх бир. 1980 шера денз бригадир волаш хьавоагӀа из. 1965 шера коммунистана шоай мугӀарашка дӀаийцар из.

Шийх дувцара дукха тӀера вац Бек-Хан, цхьабакъда шиъ новкъостех хоза а хеташ дукха дувц.

Боккъонца йола интернационални коллектив я са бригаде къахьегаш, — йоах Гагиев Бек-Хана. — Укхаза ба нохчий, гӀалгӀай, эрсий, хӀирий, кхыбараш. Бригадача коллективо даьхача толамех кӀезига дакъа даллац тха бригада е. Укх шера оаха дош денкад Даьхенна планал совгӀа 400 тонн «Ӏаьржа дошув» дала.

20 шу дергга ха я Балаев Ӏаьдас 5-ча разряда операторалла болх бу. Юххьанца балха воагӀаш оператора ученики волаш венавар из. ХӀара денна шиъ говзал лакхйора чоалхане, йовзаш йоаца оборудовани Ӏомайора. ХӀанз квалифицированни специалист а хинна дӀаэттав, смежни говзалаш Ӏомальй.

34 шера совгӀача хана пхелагӀча разряда операторалла болх беш хьавоагӀа Горковенко Иван Артемович. ХӀара шера путевкаш а тела цадӀа укхийт из планани социалистически декхараш даим тӀеххоачашделахиларах. Даьхено бе боагӀача тайпара мах баьб цунна карагӀдьйнарий. Къахьегама Цӏеча Байрагха орден а луш. «Сунжанефть» НГДУ Сийлен улга тӀа довла цун сурт.

15 шу да укх коллективо Долов Ӏумар-Али болх беш вола. Из йиъагӀча разряда оператор ва. Шиъ бехкагӀа цхьа моттиг нийсъялийтац цо балха тӀа хьожам хилийта. Ехача хана сихха хувц штуцераш, задвижкаш, мехкдаьтта доаккхача скважинашкара анализаш ийо. Ше пенсе вале а тха коллектив дукха езаенна къахьегаш ва из.

Нохчочо Бельтоев Дреса Соит-Аьмада къахьега 30 шу совгӀа даьннад. Дукха профессеш хийцай цо. Заманкуле мехкдаьтта лохачен «Сунжанефть» НГДУ кхыча структурни подразделенешкен водокачка мотористалла болх баьб, дукхача шерашка слесарь-наладчик хиннав. Оператора профессе дукхаезаелар. ДоттагӀашка новкъостал а даь квалифицированни оператор а хинна дӀаэттар из, цу хана денз дика къахьегаш хьа а воагӀа.

Иштта дика толамаш доахаш хьабоагӀа операторш хӀира Гаджинов Халин-Муса, гӀалгӀа Атаев Джабраьила Асламбек, эрсе Бондарев Иван Васильевич, кхыбараш.

А. САГОВ.
тха соб. корр.

БРИГАДА ГӀУЛАКХАШ ТОАДЕННАД

Грознерча вышкабетонни конструкцей заводе дикагӀчарех доархӀаш я Кармалев Анатолий Иосифович керте латта арматурщикий комплексни бригада.

Бригадни подрядах къахьегаш я из. — МалагӀа пайда ба цу методо шоана лур? — аьнна даьча хаттара жоп а луш Кармалев Анатолий Иосифовича дувц: — хьалхагӀа, бригадни подряд балха юкъейоалалле, хӀаране ше хьабаьча балхага хьежжа эпар алапи, шиъ смени задани кхоачашйича сагота хилацар из. ТӀаккха тхона балха эша материалаш, транспорт кулгалхошкара хьеха еха дезаш хулар тхо. ХӀаьта хӀанз тха бригадана тӀачӀоагӀъяь транспорт я, балха мел эшар Ӏалашде тхона аттагӀа а да цудухьа дика, боагӀача боарамагӀа дӀабода тха болх.

Ала дезаш да бригадни метод юкъейоалаел тхо долалуча хана цхьацца халонаш тхона нийсъенна хилар. Цхьаболо сварщикаш, арматурщикаш раьза бацар цу гӀулакха. ХӀана аьлча баьча балхах хьаьцаш дола алапи бригадана юкъе нийсса дӀахьа декъа дезар.

ТӀаккха вайна мах харра цхьане болх дукхагӀа беш хилча, воккхо кӀезигагӀа беш хилча, из дикагӀболча производственникий алапена Ӏаткъаш хулар. ХӀаьта ха дӀаме йода бригадни методах дикагӀа пайда боалаш хилар кхетадича цар раьза ца хилар а дӀадаьлар.

Белгалдаккха деза, Кармалева бригадерча 14 сагах хӀаравар массехк смени говзал карагӀдаль хилар. Царех ба Мамилов Заурбек, Дунаева Ӏайна, мари сесаги ЮрьевгӀар, Шилов Николай. Сварщикаш хиларал совгӀа цар карагӀдаьй арматурщикий, наьелаш вӀашагӀйохкарий говзалаш, многоточечни йолча чоалханеча машинаш тӀа болх бе хов хӀаранена.

Кармалев Анатолий Иосифович вышкабетонни конструкцей заводе балха венав 1955 шера. ХӀаьта 1966 шера деп бригадир волаш хьа а воагӀа. Из ва «Знак Почета» яхача ордена кавалер, дукхача пятилетний ударник, цунна тийннай дукха Сийлен грамотиш.

Бр ткъоалагӀа шу да цун бригаде къахьегаш нохчо Дунаева Ӏайна, гӀалгӀа Мамилов Заурбек, эрсе Шилов Николай, иштта кхыбараш бола.

— 9 сагах латт тха бригада «тӀехк». — йоах Кармалева.

Вай лакхе белгалбаьхача лакха говзал йолча, шоай балха говзанчаш болча нахах дукхагӀбараш хьехамчаш ба. Масало, Мамилов Заурбека хьехамчал ду кхобиь бутт хьалха балха вола ча къонача эӀамигача сагӀ Мията Сеп-де-гина. ХӀаьта Прокофьев Игора, Чуприков Ильяй хьехамча ва бригада ветеран Плотников Николай.

Чуприков Илья 1980 шера бригаде учении волаш болх бе вера. ХӀаьта болх баь шибутт боаллаще а шиъ декхар кхоачашде Советски Эскаре вахар из. Цигара баьча ше болх баьча бригаде юхавера эӀамегг. Балха говзал йовзара тӀаккхуьш вола из дика специалист а хинна дӀаэттав хӀана.

— Са тӀахьожам эшаш хӀама дац цунна, — ахаш дуац Ильяй хьехамча Плотников Николаи, хӀаьта а нийслу балха тӀа цхьаца халонаш, ца хоераш. Цудухьа ханнахьа гӀо де деза къоначча болхлошта.

Бригаде нийслу цхьадола кхоачамбоацараш. Бакъда, уж цун бехкагӀа дац. Уж нийслу кранаша во болх барах. Заводе кхоь бетта вӀашагӀъехкача крановщиний курсашка дийше Ӏоиа а бале, балха хьабоагӀа нах. Бакъда, шин-кхаь бетта болх баьчул тӀедьагӀа уж балхара дӀабуал.

Мишта латт вай ювцача Кармалева бригаде къахьегамех производственни дисциплина?

— Тха балха ди Ӏуйрийна 7 сахьат даьлча дӀадолалу — йоах Кармалева. Цхьабакъда, ханнахьа автотранспорт ца хилар бахьан долаш 21—22 февралe микрорайоне бахаш бола тха болхлой балха тӀеххьабаьннаб 45 минута. Из бахьан долаш цу денош кара смени задани 100 процент мара кхоачашъянлар бригадо. Грознера ПАП-5 кулгалхой ба вышкабетонни конструкцей завода болхлой дӀа-хьа кхувлаш.

Теша лов кхы цу тайпара гӀалат цар шоашкара доалийтарг ца хилара. — Тхоай балха нормаш 140—150 процент оаха кхоачаш ца еш нагахьа ди дӀадодаш, — ахаш дувц Кармалева. Из да а да иштта, бригадни методах къахьега баьлча гӀоне кхы а дикагӀа тоаденнад «Коммунистически къахьегама бригада» яха сийлахьа цӀи лелаеш йолча Кармалев Анатолий Иосифовича бригада гӀулакхаш.

А.-Г. УГУРЧИЕВ.

Машари дунен халкъий кхерамалеи

бахьан лоаттабу къовсам

МАШАРЕИ ДУНЕН ТӀАРЧА ВАХАРЕИ ДУХЬА

«Дунен шоллагӀа тӀом лаьттача шерашка 20 миллион саг тӀеравальар советски халкъа. Мел байра хӀаьтта хьалкхийна кагий нах, мел жеройн бойн дисар вай лаьтте! Долаш дац цу шерашта Ӏовшийтача халонахи тӀакхочаьча гӀайгӀахи долча бесса дувцалургдола, советски кхалнаха лайна бала мел кӀоарга хиннаб дӀагойтаргдола дешаш... ХӀаьта хӀанз цӀаькха а тӀабоагӀаш латт вайна ядерни химически терзаш а детташ кхы а дукхагӀа нах боабергболча унзарча тӀема кхорам. Бийхк вай цунна никъ!»

«Советская женщина» яхача журнала редакцега кхаьчача цу письмона кулг яздаьд Архангельски областерча 487 кхалсаго. Амма цунна кӀал кулг яздергдар хӀара советски кхалсаго.

Вай мехка болаш бац шоашта болча пайдана герзаш арахеца гӀерташ бола нах, тоабаш, гӀозараш. Долаш дац мехка доазонел арахьарча байдала а энерге а источникашта низаца тӀакхача вай гӀерта дезаш дола бахьанаш а. Советски общества де лерхӀаш долчунга — къахьегаш волча сага материални а духовни а хьашташ ма хулла дикагӀа кхоачаддарга — кхачара вайна эшараш да машара хьалаш. ХӀаьта машар бахьанце лоаттабу къовсам дилла а хиний дунен тӀа эттара хьалха хьахиннача социалистически паччахьалкхен историе лоархӀаме оагӀув.

Советски Союзо, кхыча социалистически мехкашца ядерни тӀема кхерам дӀабаккхара курс тӀагӀертта а дерригӀа а дӀахо хьош хилар къаьгга хьалбокх СССР хьаьн 60 шу дизара хетачча Моске хиннача торжественни заседание КПСС ЦК Генеральни секретара Ю. В. Андропова шиъ доклада тӀа оттаьча инициативашел Варшавски Договора чуйоагӀача пачхьалкхений пражски (1983 ш.) Политически декларацо тӀа белгальча предложенешца.

Вай мехкарча кхалнаха, берригача советски наха а санна, машар дукхьала догдоаха хӀама хинна ца Ӏеш, реални дола цар де лаьрхӀар, эттара лакхера моральни маьхале я. Цудухьа да хӀара советски дезале бераша уж гумани, дерригача халкъий сий деш, царцара доттагӀал хьалоаттадеш хургдолаш кхетам луш хилар. Уж принципаш я хьехархошта юкъе 71 процент кхалнах болча советски школа ларде дувцараш а.

80 миллион бола советски гражданаш — маӀа нахи кхалнахи — Советски машара фонда членаш ба. «Машара денош», «машара рейсаш», кхы хӀамаш санна йолча тайп-тайпарча тӀема духьалерча акцешта юкъе данъя а лоацаш, шоай лоӀаме цу фонде дӀачутел цар уж чакхйоахаш доахаш дола ахчаш. Ца ховш нийсденна хӀама дацар фонд хьахарех цаӀ советски кхалнаьха Комитет хилар. Тайп-тайпарча воахалий а вай мехкарча тайп-тайпарча къамий а икалаш чубоагӀаш йолча Комитето шиъ керттерча декхарех цаӀ лерхӀ машар ца бохийтари чӀоагӀбари. Шоай лоӀамагӀа цу чу цхьан гӀулакхаш лелалеш ба болхлойх а ахархойх а бола кхалнах, лораши педагогаш, цӀи хеза общественни пачхьалкхени деятелаш, Ӏилмаш творчески интеллигенци.

Машар бахьан а ерригача континенташ тӀара кхалнах вӀаши дагалаттараш кхетадеш хилийтара а доттагӀий гӀулакхаш леладу тха Комитето 120 совгӀача мехка кхалнаьха организацеца. Из яр, цуи устава тӀа дӀаяздаьча тайпара, «кхалнаьха а берий а ираза цаӀ маре йоаца гаранти йола бохаргбоаца машар» бахьан къовсам лоаттабара ерригача континенташ тӀара кхалнах вӀашагӀтеха кхалнаьха Дунен халкъашта юкъера федераци хьалра инициаторашта юкъе а.

Машар хьалловцаш йола советски кхалнаьха оаз евзаш яр 1981 шера Праге хинна кхалнаьха Дерригдунен конгресе дахача шера. АлгӀа хинна дунен халкъашта юкъерча новкъой вӀашагӀкхетар, Никарагуа хинна кхалнаьха регионални семинар, Женева хинна герз дӀадаккхара проблемашта хетаьа дунен халкъашта юкъера конференци санна йолча дунен халкъашта юкъерча форумашка.

Шер-шера хул советски кхалнаьха доазол дехьарча кхалнаьха общественностаца шин оагӀона юкъера вӀашагӀкхетараш — советско-американски, советско-японски, советско-фински, кхийола, секминараш. Шоай мехкаш шоай мукъагӀа хилийтара а паргӀатон демократи бахьан а къовсам лоаттабеча Палестина, Ливана, Къулбехьен Африка, Никарагуа, Чиле, кхьэта мехкий кхалнахацарчен берашцарчен солидарноста дуккхача кампанией инициаторо организаторо хиннай Комитет.

Советски кхалнах нийча ба машар чӀоагӀбара тӀеэраль йола ерригӀа инициативаш хьаллаца. Иштта, чӀоагӀа раза дийна тӀайийцар советски кхалнаьха Комитето Скандинавера Мамиса кхачаьлца машара Марш ярах хинна къулбаседерча мехкий «Кхалнах машара тӀехьа» яхача болама тӀахьехам а, хӀаьта иштта Москвера Вене кхаччалца йола машара Марш елга вӀаштӀехьдаккхара хьакъехьара 30 мехка кхалнаьха вкалий инициатива а. Цу маршашта юкъе дакъа лаьцар 700 эзар саг гаргга болча советски наха — кхалбараша а маӀабараша а.

Машар бахьан лоаттабеча къовсама лоархӀам къаьстта лакхлу хӀанз, планета тӀа адамлен цивилизаци хӀалакъе а лаьттан тӀара дийна мел дола хӀама де а йиш йолаш дукха герз Ӏайначча хана. Советски Союзо харцду дерригӀа гӀулакхаш къестаде дезар икэн герзи да иха уйлаш кхо мераже гӀертараша дувцараш. Ядерни герз хьалхагӀа дӀа ца тохара хьакъехьара декхар дукхьала ше цхьанне тӀайийцад Советски Союзо. Дунен халкъий кхерамале чӀоагӀъяра тӀаерзаль я тӀема низаш вӀаши дукхьала доахаргдаш аьнна а вӀаши юкъе машаре гӀулакхаш лоаттадергда аьнна а Варшавски Договора чуйоагӀача пачхьалкхенаштен НАТО членаш йолча пачхьалкхенаштен юкъе Договор дарах йола социалистически мехкий инициатива а.

Политически хьаьнъала чурабаьннарел котдоалалургдий-теш хьаьнъала иназш? Из дукхача дӀаьнъе халкъий лоӀамагӀа, эӀамига а боккха а, довзув оттадаь а бола ядерни тӀом ца хилийтара тӀадерзадаь дола гӀулакхаш цар хьинаре а лаьрхӀа уйла яь а чакхдехарах тийша да.

Духхьала цудухьа да машар чӀоагӀбаран герз дӀадаккхаран тӀадерзадаьча кхалнаьха гӀулакхий Дерригдунен компанена юкъе советски кхалнаха хӀанз геттара хьинаре дакъа лоацаш хилар. Оаха хьинаре дӀадоладаьд укх шера бӀаьсти Праге хургйолча «Лаьтта машар а вахар а хилийтара» олача Дерригдунен ассамблейна нийчо яра гӀулакх. Чакхдаьннача кӀирагӀа хиннача Комитета аргӀанарча пленуме дийцар дунен халкъашта юкъера тӀема духьалара кхалнаьха болам дӀахо дегӀабоалабеча советски кхалнаха лоацача даькъех дола дош.

Советски кхалнаха ядерни катастрофана духьала хьинаре гӀулакхаш чакхдоаха ди хургда 1983 шера марта барлӀагӀча дийнахьа — шоай боккъонаш, машар, социални прогресс бахьан хӀанзарча а хӀамэчул тӀехьа хургдолча а новкъалий кхоане ираза хилийтара а лоаттабеча къовсаме кхалнаьха барт хилийтара Денах а.

Валентина ТЕРЕШКОВА,
советски кхалнаьха Комитета председатель, СССР летчик-космонавт.

Грозненски мехкдаьтта институте дийша яьннача тӀехьагӀа ера комсомолка Михайлова Натали промысловни геофизика лаьрхӀа йолча конструкторско-технологически бюро балха. ХӀаза хьаде довш, общественни хьивар долаш хиларах шин шера шиъ сий даьккхад цо коллективе. ХӀанз ведущи инженер я из конструкторско-технологически бюро.

СУРТА ТӀА: Н. Михайлова.

З. БАТЧАЕВА сурт.

ФУД ОАЛХАЗАРИЙ ЦХЬАДОЛЧА ЛАЗАРЕХ ХА ДЕЗАР?

СПЕЦИАЛИСТА ХЬЕХАМАШ

Шерагара шерага дукхагӀа хулаш латт республике ноа тӀара оалхазараш. Хьаду оалхазараш леладу керда боахамаш — совхозаш, фабрикаш. Хьал а яь эксплуатаце дӀаеннай Къулбаседа-Кавказски бройлерни оалхазарий фабрика.

Пачхьалкхенга дулаи фуаши дохнача доккхий толамаш даькар дӀадахача шера «Северо-Кавказская бройлерная», «Западная», «Ачхой-Мартановская», «Урус-Мартановская» яхараш санна йолча оалхазарий фабрикаша. 1982 шера итогех социалистически яхье котъяннаргаш лоархӀаш я уж.

Оалхазараш леладеча цхьадола толамаш даьхадале а, дегӀаахара теннаш хила езарел лохагӀа я цу даькъа. Оалхазараш дебара а цар продуктивность лакхъялара а новкъарло еча гӀулакхех цаӀ да царна хулаш дола тайп-тайпара лазараш, цу даькъе оалхазараш гӀелдарца, кӀоригашка дегӀ ца дайтарца, оалхазарий продуктивность лохъярца, каст-каста уж унах доврца оалхазареш леладеча боахамашта доккхий экономически зенаш деш дола пуллороз яха инфекционни лазар а. Дувца дезаш а мичад, оалхазарий кӀоригаш тӀера ца вайлийтарал доккхагӀа декхар оалхазараш леладерий ца хилар. Из декхар кхоачашдарах тийша да шортта продукци хилийтар меттел, оалхазараш дебар а. Цхьабакъда кӀоригаш ца йойтар, къаьстта уж хьаьхача хана, хало декхар да. Кхоачам ба, цамогаш хиннача кӀоригех 50—90 процент йоаш хилар дагадехача.

Боахамий кулгалхошен керттерча специалисташен дицдалийта йиш яц, кӀоригаш ца йойташ хьалихеяр керттерча даькъе уж йоахача дийнахьа дена царна ӀалашдаьӀча хьалех, хӀаьта иштта царга хьожаш бараша кӀоригашта хӀама диллара, кхы эша гӀулакх дара даькъера шоай декхараш кхоачашдарах тайша хилар.

Дувцаргда да вай пуллороз яхар фу лазар да. Пуллороз да паратифозни группах йолча микробаша (сальмонелли) хьедеш дола дӀаюха дувла лазар.

МалагӀаш я кӀоригашта пуллороз хилар хьагойташ йола белгалонаш? Из лазар хилча 3—4 ди даьнна йола кӀоригаш маьӀахара хул, дӀатессача дуача хӀаманца безам хилац,-че воачлу цинисти коачала тайпара хӀама Ӏо а ухаш. Бакъда, доккхийча оалхазараш из хилча симптомаш хилац, царна из сов хала а хилац, хӀаьта цин кӀира далангза йола кӀориг сиха ла цунах. Йоккхийча котамашта хилча кхераме да из лазар, царгара кӀоригашка доалаш хиларагӀа, цар Ӏодеш долча фуашта чу хул из, цамогаш а йолаш хул цу фуашта чу хьахкина кӀоригаш а.

Пуллороз хьедеш йола микробаш яхара ния боккха болаш, арахьарча воздействена духьала отталуш, физически а химически а фактораш лоьш я. Масала, ноа тӀара оалхазараш чудоахача моттигашкарча тайп-тайпарча объекташка кхаь бетта ях уж, хӀаьта лаьттах, котамий цӀононех, царна телача доакъарах летача — 12 бетта. Ца леш шин шу совгӀа ха йоакхх цар гӀорайнча. Микробаш йоаю формалино, едина натре, карболови мистало, ксилонафта растворо, 75—80 градусага кхоачача температура.

Пуллорозах атта цамогаш хул котамаш, цесаркаш, москалаш, акха котамаш, лекъаш, из лазар хила йиш я гӀажашта, боабашкашта, хӀаьта иштта акхача оалхазарашта. Пуллороза инфекце керттера хьаст ба из лазар доле а из хинна дийрза а оалхазараш. Цул совгӀа из лазар хьоаде йиш я инкубаце тайп-тайпарча отходаша. Цу лазарах цамогаш долчеи из хинна а хинна дийраачей оалхазарашта чура арауха микробаш феца дӀаув, гонахьарча хӀамаш тӀа юаш, оалхазарашта тессача хӀамех кхет, кхыча хӀамаех дӀалет. Пуллороза дӀадоржадеча дакъе лаца йиш я из лазар атта хулаш долча кхоккарч, хьазилгаш санна долча акха оалхазараша, дехкаша, цициолгаша, кхычар. Фашкаргех, калпех летача 17 бутт боакхх цу лазара бактере ца леш.

УнахцӀенача кӀоригашка цамогаш арашнара дӀадала тарлу лазар уж фуашта чура араьннача хьалхарча дийнахьа а, садоахаш а, дуача хӀаманга гӀолла а. Инкубацицонни юкъ лазар кхетара наькъага, лазаре духьала оттара болча организмана низага хьежжа хул дӀаьхдоаца. Иштта, доакъарга гӀолла лазар хьадаьннача кӀоригашта лазар гучадоал 5—7 дийнахьа, садоахаш фета гӀолла хьадаьнна лазар — 14—36 сахьата. Лазара процесс сиха хул, хӀаьта лазар хала хул.

Пуллороза диагноз оттаю эпизоотологически даннай, лазара клинически белгалоней, лабораторни тохкамий кӀийлех тӀа, цхьабакъда пуллороза диагноз оттаеш терхалде деза пастереллез, аспергиллез яха лазараш хиннча, хӀаьта иштта доакъаро отравлени йичеи элементарни энтеритаци хилчен цу тайпара симптомаш гучаювлаш хилар.

Дарба мишта де деза дуацаш ала дезаш да, пуллороза яхача лазара дарба дера йола эффективни средствош дукха я аьнна. Уж я антибиотикаш, химиотерапевтически препараташ, царех а вокхарех а цхьана пайда ийбар.

КӀоригашта хилча пуллороз дукхагӀча даькъе септически форма йолаш хулаш хилар бахьан долаш, хьалхарча 5 дийнахьа пайда ийбу дуача доакъарах е малача хих а етташ молхай препаратех. ХӀана аьлча цу наькъаца дикагӀа кхоач уж гийта чу а шоргаша а. Иштта тела еза молхаш я тетрациклин, энтеросептол, ампициллин, мономицин, левомицетин, полимиксин, кхыраш. Уж тела еза кхыча препаратех е етташ, Дийнахьен буса цкъа тел уж, лелаш йолча инструкцега хьежжа. Цхьабакъда боахамий оалхазараш леладерашен зооветеринарашен дицдалийта йиш яц, пуллорозаца лоаттабеча къовсане толам баккхар де деза дерригача организационно-боахаман, юкъерча ветеринарно-санитарни, йхы лаьрхӀача гӀулакхий комплекс нийса чакхъяккхарах тийша хилар.

Теша лов вона, цхьайттагӀча пятилетка кхоалагӀча шера «Птицепром» оалхазараш леладеча боахамий коллективаша из лазар дӀадаккхара даькъе доккхий толамаш доахаргхиларах.

В. ДИКАЕВ,
Нохч-ГӀалгӀай НИВС воккхагӀа вола Ӏилман балхахо, ветеринарни Ӏилмай кандидат.

Тхога язду

ТХА ПАЬТIАМАТ

ХIара сага вахаре мийсту цIанкха хьола йицлургвоаца. Iа даим сий дерлдола саг. Ишта моттиг нийсъелар са вахаре а. ГIишлой институт дийша йистеникхачуш тIехьагIа массехк шу хьалха белха вера со Назранерча № 432 йолча ПМК.

ХIанзза мара дийша ца ваьннача сона хала дар юкъхьанца, теори сона дика харах доалаш дацар гIулакх. Цу хана вай хьола цхьа гIулакх тIехдика довзаш вола дукхача хана болх беш вола саг. Цо ювнкъостал ду хьа уйла дIа ца кхоачар кхетаде эшшача минуте нийса реше ни тIаяца. Массехказа нийсъеннай сона а ишта хала моттиг. Даим а сленна, безаме, аз дика кхетадергдолча тайпара новкъостала енай сона тха ПМК эгара дикагIйола бригадир Местоева ПаьтIамат.

Атта бац гIишлонхочун болх. Ара шийла е ЯIайха яр аьнна болх бе беза цун. ХIаьта из дулургдац цхьа каралаьца гIулакх дукха дезадоа мара. Из дакта долга къаьгта хьахьекхад ПаьтIамата.

Вурийтталагiа шу да из бригадир йола. Цо кулгалдеча комплексни бригадена юкъебоагIаш ба каменщикаш, плотникаш, штукатураш, бетонщикаш.

Цу бокикхача дезала дика нана санна я бригадир. Укх ПМК ПаьтIамат болх бе йолаенна 21 шу дуз апрель бетта. Дукха я цо хьалхьавь объекташ. Царна юкъе я АМООС-е каналаш, нах чубаха цIенош, промышленни предприятеш, ихьираш. Даим хана хьалха ший объекташ хьалъеш, хьаду балхаш дика деш хьаенай ПаьтIамат тахан дега хьаччала.

СалоIача хана каст-каста дагаух тха бригадира шийн вахаре хинна цхьацадола хIамаш.

— ДагадоагIа сона со эгара хьалха гIишлошъеча ена да, — йахаш дуц ПаьтIамата. — Дика тIайнцар со участка болхлоша. Уккаж илехьа шийн шера «Ремстройтресте» болх баьбар аз штукатур а йолеш, пулухьа отделочни болх кIезиг-дукха бокхаш яр со. ПаьтIамат, аьлар сога штукатурий бригадира Шадыжев Султана, Iа са бригаде болх бича бекъахьа да. Ца ховр дIахьеха а эшача метте новкъостал де а шортта нах ба вай бригаде. Тхо цхьа дезал санна да, хьо а хила еза массане по дIайийна, тIаккха вай болх а дика дIагIоргба.

Бригадира яьхар баккхилар. Къонача болхлочоа гIо дора хIаране. хIаьта бригадир шие вар цун хьехархочe. ПаьтIамат ше а яр балха тIера, цудухье дукха ха яллехьа дикагIберий мугIарашка дIаотт из. социалистически лаье котбаьннарашта юкъе каст-касте яха йолаю пуи цIи.

Сиха дIадода дигь шу. ПМК кулгалхоша лоархI цхьаьнха цхьа бригада — комплексни яр — вIашагIйолла. Цун бригадир дукха лохац. Массанена хетар цаI дар — бригадир хила еза дикагIйола болхло Местоева ПаьтIамат. Раьза яцар из цкъарчоа керда декхараш шийна хьатIаяца, лоархIалургьяц со бригадана, комплексни йолчоа хIаьта а, кулгалде, йоахар. Дикача дас санна дIайха деша а оалаш керда болх хьазцара хьехар дир бригадира С. Шадыжева шийн гIовчанa, дIатешайир кердача декхарашца из дика лоархIалургхилзарах. Вахаре хьахьекхад хьехачча бакъ хиннийта.

Кхы а диъ шу доал. Хьалхалаттарий мугIарашка латташ хьайоагIа бригада коллектив. 1970 шера ПаьтIамата ду Ленински юбилейни медаль, хIаьта цул тIехьагIа цхьа шу совгIа ха яьча мехка эггара дезагIдола совгIат — Ленина орден лу бригадира цун хьинареча къахьегама мах беш. Дукха деза совгIаташ лу бригадерча болхлошта й.

Ший йишийца цхьаьна болх беш я ПаьтIаматал дIамагIа йола Аьсет а. Цо кхоачашдерваш штукатура-маляра декхараш да, баьдда, цунна хов каменщина, бетонщина болх бе а. Тха участие болх беча П. Местоевай бригада хIара болхло ва гIишлонхочун моллагIча профессегIа къахьега ховш. Ший йоккхагIча йишийна дукха тIехьайисаца Аьсет а. 1981 шера цунна еннай Халкъай ДоттагIала ордеи.

Дика болх берал совгIа хьинаре дакъа лоац шоаш ваьшас общественни вахаре а. ПаьтIамат — Назрановски райсовета депутат я, Аьсет — горсовета депутат. Дика кхоачашду цар шинне а шоай депутатски декхараш а.

Уж шинне а хьехархаш ба. Дукха ба бригаде цар кхебаь гIишлошхой. Даим а шоай бригадир хестеш ба Арсельгова ПаьтIамат, Мартазанова ПаьтIамат, Ханиева Диба, Ваделов Саварбик, Дзейтов Къубаьди, Ахриев Султан, дукха кхыбараш. Шоай кулгалхочоа уж, раьза хилара тешал ду цар а кхыча болхлоша а цох «тха ПаьтIамат» мара оалаш ца хилар.

«Тха ПаьтIамат» — из дош йизза бокъо а йолаш оал бригадирах. Укх гIехьарча массехк шера къахьегама дисциплина толхаль, болх во баь цхьа моттиг нийсъеннац цо кулгалдеча бригаде. Тха ерригача ПМК коллектива сий доаккхаш къахьег ПаьтIамата. Каст-каста оаха хьаьчеча гIишлошка болх бе боагIаргба цун къонгаш а. Уж а хургба гIишлошхой. ДIайолалургьа тха коллективе МестоевгIар дезала къахьегама династи. Шено из дIалагIбаршa а, бокккагIчаргаре масал а эпаш, дика къахьегаргхилярах.

Ю. ГОРЧХАНОВ,
ПМК-432 мастер.

Хьалнала къахьегаш бола нах дукха ба «Терек» яхача мебельни-хьун хIамаш еча объединене чуйоагIача Ермоловски ДОК-е коллективе. Царех цаI я Манжиева Халисат.

ХIанз комбинете лаборантка а йолаш болх бу цо. Нахаца Iимерза, безаме, шийгара эшшача гIо де кийча хиларах лоархI из комбината коллективо. сий ду цун болхлоша. Хьуна-технически техникуме деша оттара кийчо еш я хIана хьинар дола йоI.

Я. ЦУЕВ.

СУРТА ТIА: Х. Манжиева.

Автора сурт.

Общежите безаме я

Къаьст-къаьста кхалнах а маIа нах а бахаш массехк общежити я «Красный молот» заводе. Йоккха терко ю беркаш кIеанга долча дезалашта а. Царна лаьрхIа хьалхьаь я цхьа общежити.

Дувцаргда аз завода улгув йоаллача кагирхой общежитех. Укказа бах маIанах. Майрра ала йиш йолаш да укх общежите баха кагирхой дукхахчар къамий виналех латта барт бола цхьа дезал ба аьнна.

Заводхоша довккхал ду цхьаьнкха хIама ца эшаш баха а мукъа болча хана дика салаIа а шоашта моттиг хиларах. Цар хьашташ диззакхоачашдара общежите хIара цIагIа латт холодильник, радиоприемник, хIара этажо тIа я душ, бытовой цIа, салоIача хана хьажа телевизор, тайп-тайпара ястола тIара ловзараш. Цудухьа общежите бокъонаш телхаь цхьа тIалет далийтац кагирхоша шоайкара, массанахьа а лостам баьб, цIена я чухьнехьа а арахьа а.

Завода кагирхой бокккхача интернациональни дезала вахаре керттера моттиг дIалоацаш, цар вахаре хьалаш тоадеш, дерригена терко еш, общежите бокъонаш телха ца яр бухсоцаш хIарангара хьадехаш я кагирхоша шоаш херж йола общежите совет. Цо лоаттабу дерригена а тIахьожам. Общежите бахаш барий вахар самъердамегIа, диззагIа хилийта гIерташ яр а из совет я.

Общежите чувальнача хIара сага бIарг тIаоттаргболча хьалтеха йоалл бетта, кIиргIа хургйолча мероприяте план, истолаш тIа дада газеташ, журналаш. Пена тIа хьалтехача санитарни бюллетено хьахьокх хIара цIагIара цIенал мишта й.

Каст-каста чакхйоах общежите тайп-тайпара политико-массови мероприятеш, самъердамен каттарий-жопийи сайренаш, къахьегамен Сийлахь-боккхача Даймехка тIемен ветеранашца. Советски Эскара бIухошца вIашагIкхетараш. Укказа ю эскаре гIулакх де болха кагирхой нанъабахара хетаь сайренаш а. Цхьане ух уж хоза Iалам долча моттигашка гIолла экскурсеш яра, кино а театре а. Юкъарча вахаре а хьинаре дакъа лоац кагирхоша. Царех дукхагIбараш халкъа дружина е комсомольски оперативни отряда членаш ба.

Х. ВИРСАНУКАЕВ,
«Красный молот» заводан токарь.

Мехкдаьтта керда хьаст

Керда къахьегама толам баьнкхаб укх деношка Старогрозненски бурув тохара балхий управлене Шулинин Иван Макарович керте латтача бригада коллективо. Комсомольско-кагирхой коллективо тохкача скважина чура хьалдоладенна лаккхерча мела тIара мехкдаьтта. Пхи миллиметр диаметр йолча штуцера чугIолла хIаре сахьата 5 кубически метр хьалъух из.

Эксплуатационни колонна чуяхийтар дукха бурув а теха. февраль бетта кийча хила езаш хинна скважина ноябрь бетта бурув а теха кийчйир хьинар долча бурувдетгIараша. Ишта хана хьалха бувлаш хьабоагIа шулинийцаш даим. ДIадахача шера план ноябрь бетта кхоачашъяьй цар. ХIанз уж гарги ба цхьайтталагIча пятилетка кхаь шера план кхоачашъе.

«ХIара балха дийнахьа тIехдика дисциплинен хьалер дукхогIен хилийта!» яхача девизагIа къахьегаш я Н. Плотников, В. Бурцев, В. Костюченко, А. Сидоров керте латта бурувдетгарий сменаш.

Т. АЛЕКСЕЕВ.

ДУКХАГIА АРАХЕЦ ХАЛКЪА ЭША ТОВАРАШ

Объединене коллективо 1982 шерра производственни программа толаме кхоачашйир. Планал совгIа мах беча организапешка дIаихачийтар 1,7 млн. мах бола продукци.

Ийдархой хьашташ диззагIа кхоачашдара лоархIаме болх бу объединене.

Продукци дика хилийтар чIоагIа чоалхане а дукккхача хавара а декхар да. Из кхоачашделга хIара къахьегача сатах тийша да.

Тхоай балха юкъе кердадар доаладе гIерташ, къахьегама прогрессивни формаш балха юкъейоаляра а дикка гIулакхаш чакхдоах оаха. хIаьта керда технологи, зIамига механизаци юкъейоалаяра а тер кам тIабохийт.

1982 шера 3 цхьа вIашагIбеллай утюжительни керда линии, цо торо хилийтар болх дикка аттача баккха. Ишта, оаха балха юкъейоаланий технологически оборудоване 91 единица. Из гIулакх юкъедоаладарах 48 саг кхыча участкашка болх бе йиш йолаш хилар. Продукцена экономи яр бахьан долаш 51.5 эзар метр кIада кходе вIаштIехьадаьннад.

1982 шера объединене рационализатораша хьачуеннаяр 103 предложени, уж балха юкъейоалярах баьнна пайда 93 эзар сом ба.

Ишта дIадехача шера оаха кхоьий 34.8 эзар квт.-сахьат электроэнерги, 21,3 тонн — доагор, 116 гигакалорий йоахала энерги.

Белгалдаькха деза Iилман ларда тIа къахьегам вIаштIехьбаккхар а во из латтилга, аьлча кхоачам ба 13 бригадо объединене цехашка, филиалашка 48 мероприяти юкъейоалаь хилар. Тха объединене цIенхаштта тергам тIабохийт балха кадрай квалификаци лаккхъяра. ХIана аьлча, арахеца продукци дикагIа хилийтар а из дукхагIа хьаяра а лоархIам болаш да лакха квалификаци йола специалисташ хилар.

ДIадахача шера балха тIера ца бовлаш шоай професси лакхъяьй 618 сага. хIаьта, шоллагIа йола балха говзал караерзаьй 155 сага. Бригадираш кийчбеш вIашагIъехка курсаш а я объединене.

1983 шера тхо арахеца езаш да розничи 47.4 млн. сома мах продукци, из хул 1982 шерарчул 2 млн. сом дукхагIа.

В. ИЛЬИНОВА,
Грозненски [illegible] производственни объединене керттера [illegible].

Эскаре гIулакх деш шоашкара хьоькхаш гойташ ба Грозненски гарнизоне цхьан подразделенера бIухой мугIарера Яковлев Валерийн Балатхаджиев Мовсари. Шоаш лелаю техника тIехдика Iомае гIерташ, вай Даьхе даим тешаме лорае кийчлуш ба уж.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара аьттехьа) В. Яковлеви М. Балатхаджиеви техника Iомаеш ба.

В. ДЗИСЯКА сурт.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

Калейдоскоп

ДЕЗАЛА ДОЛЧА ИРАЗА ЛАРД

«Декхараш ма хьерчаде, тIадилла хIамаш ма ийе, йоалагIа ахча нийдара самалаши Iаьдалаши ма леладе». Уж а кхыдола а, вахаре эшаш дола хьехамаш радио чу гIолла хьакхайкадеш хиннад саг йоалаеча хана традиционно доахаш хиннача дина иллешта меттел Бомбеяна бIаь километр гаьна уллача дукха йоккха йоацача Джамхило яхача индийски юрта.

Саг йоалаяр — дукха зе де дезаш хIама да Инде. Нускала бераккъа, из кийчдар, вIа кийчдар, зизаш, дукхача хьашашта дая хIама кийчдар — цу дерригех дукха ахча дIадахийта деза. Моттигаш нийсъенна хиннай саг йоалаеча хана массехк бIаь рупи юхалург цхьаннегара хьа а ийце къе саг из цуна юха дIадала ца могаш ваьлла лела везаш хулаш. Цхьан тIехьентара вокх тIехьента доалаш, проценташ IотIа а детталуш декхар доаллаш моттигаш а нийслуш хиннай.

Цудухьа тIехьарча хана саг йоалаелга коллективно вIаштIехьдоахилга чIоагIIа дьрхад кIеанга торо йолча наха юкъе, хIаьта из дукха кIезигагIа эе хулаш а да. Тайп-тайпарча общественни организацеша масса а тайпара пропаганда ю цу гIулакха, къеча наьха дезалашта новкъостал ду. Декхараш хьахьерчаде ца деза юхьанцара шоай вахар дIадоладе торо хилар дуккхача наха дезала ираза лард йоллар санна хIама хиина дIаэттад.

(ПТИ — АПН).

ЧIОАГIА ПРАВИЛАШ

Саудовски Араве, хоам бу Франс Пресс агентства, городашка йоагIачула сихагIа машинаш лелаеча автомобилисташта чIоагIа тIаIазар делга оттадаьл. гIашлой вахара бола кхерам дIабоккхар дукха. Правила цкъа толхальчоа кIира набахта чувалла бехк бу. иттаза шод тох, штраф тох. ЦIаькха толхайой — бетта набахта чувалл, шоазткъеен иттаза шод тох, автомобилна конфискаци ю.

ДЮВАЛЬЕ «ДЕЗАЛА МУЗЕЙ»

Гаитера Къаман музей дIахьаккхай, хIаьта цунцIи хеза йола историн культуран предметий коллекци а дIаяьккхай. ЦIенош дIалийцад паччахьалкхен даим президент волча, Жан-Клода Дювалье кусналo Джоан Беннедета. Цунна «металлизаци» яьй депутатий палата, тIехьагIа укказа къаман пантерна музей вIашагIйоллаpгьа аьнна бахьан а даькха.

СТОЛИЦА ТОАЛУШ ЛАТТ

90 эзар керда квартира кхоачарьа болгарски столица бахархошка вaрарча бархIагIча пятилетке (1961—1965 шш.). Уж шозза дукхагIа я кхалагIча пятилетке санна хиннарел.

София дегIахара а цунах образцови город яра а перспективни планага хьежжа, гонахьара го бIехбеш йола дукха предприятеш городера арайоах. Керда бIаьшере йолалуш 56 единица кIезигагIа хургья столице фабрикаши заводаши. Цун чотах шерлургья салаIара зона.

(АПН).

Болгаре Халкъа Республикаен Советски Союзан юкъера доттагIалли цхьаьна леладу гIулакхаши хIара дейна холуш да вахаре тайп-тайпарча доакъошка. НРБ ерригача округаша хьоашал тесcад, доттагIала бувзамаш леладу СССР областашца. Айха бувзамаш леладу цхьайола городашен юртаешен, предприятешца, колхозашен кооперативашен.

СУРТА ТIА: город Шумене «Херсон» яха кинотеатр. Шуменски округо доттагIал леладу Украински ССР Херсонски областаца.

БТА—ТАСС сурт.

ДУНЕ ЦХЬАН КIИРАГIА

ЕРРИГАЧА ФРОНТАГIА — МАШАРА ТIЕХЬАРА КЪОВСАМ

Ерригача фронтагIа шерра машара тIехьа къовсам лоаттабеш я Советски Союз — иштта да тIехьарча хана рча советски инициативашта жоп луш доезал арахьа дуцарех керттердар. Уж чIоагIагIа баганха наха ювцаш я. кхьмехтал «Файнэншл таймс» яхача английски доалдеча гIоьзарий органо а це массеза яздеча тайпара доацаш уж могаеш яздаьд. «Сиха а де лерхIар хвоачашде гIерташ а, — язду газето, — Ю. В. Андропов дерригача дунеина бIарга а гуш уйла ца еш гIулакха тIехьа хилара оамал дIаяккхара де дезар дIадоладаь вола кулгалхо а волаш дIачIоагIденнад. Эггара хьалхара керттера цунна карагIдаьннар сенах латт аьлча, из латт сихха дIанхайнаьча герзашта тIахьожам лоаттабаре даькъерча предложеней бIарчача сере новкъостал ца дипломатически фронте обороне лаца еача Рейгана правительство цо оттадарах».

Цу инициативашта юкъе лоархIаме моттиг дIалоацаш я Центральни Европе герзашцара низаши герзаши шинна а оагIоно кIезигдара хьакъахьарча Венерча переговорашка 17 феврале Советски Союзо оттаьча кердача предложеней комплекс а. Уж тIаерзаь я иттлагIча шера йолаш йола уж переговораш сеца латтачара йолаялийтара а гаргарча хана Центральни Европе тIехьа низаш вIашдухьала лоаттадара боарам кIезигбара процесс практически лаьрхIача дIайоларя а. Из актуальнегIа дола декхар да. хIана аьлча дунеи шиъ тIом духьал Европе дIаболабеннадаь. хIаьта хIанз Iалаьмате дукха ядерни моллагIа дар санна долеи герзаш Iоадаь йола, юкъарчал доацаш шиа системa вIашдухьала латта моттиг хиний из дIаэттаьдаь.

Цу вIашдухьала латтара кхрам кIезигбар духьа Советски Союзо хьалхабаьнкхаб принципиальни керда а чоалхане боацa а барт бара бола никъ: Центральни Европе НАТО а Варшавски Договора а бIунаш кIезигдела, цхьатарарча коллективни боарамашка кхочаш хIаре оагIоно 900 эзар саг. цу дакъе латтал тIара бIунаш 700 эзар сагал дукхагIа а доацаш. Советски Союзо хьалха даьккхад иштта укх шера эггара хьалхара практически гIа бакхтара хьисане вIашаг хьокхам луш Советски Союза герзалашара низаш 20 эзар саги ВIашагIкхийттача Штатий 13 эзар саги кIезигделга.

Дунея халкъашта юкъерча общественносто из керда советски инициатива лаьрхIай СССР дика уйла йолаш йолла цIаьрха а дахьонхаш дола хIама санна. Советски Союз кийча ва йий Европера шийн герзашцара низаш, шийн Iахьан оагIоральяре хьалха ГДР-ера араваьккха 20 эзар тIемахо, 1 эзар танкаш, кхыйола тIехьа техника ца лоархIаш, кхы тIа а кIезигде.

ДIахо йодача хьанара советски машара тIехьара къов-[illegible]

ЦХЬАНА ГIУЛАККХАШ ЛЕЛАДАРЕИ ДИКА ДОАЛАХОИ ХИЛАРЕИ НАЬКЪАГIА

Лаоса столице Вьентьяне 22—23 феврале Вьетнама Социалистически Республика, Лаосски Халкъа-Демократически Республика, Кампуче Халкъа Республика кулгалхой совещани хиннай. Вежарашха долча мехкий вахара лоархIаме йола из событи хиннай чоалханеча хьале. Цхьан оагIорахьара, из белгала я турзала революционни къовсам лоаттабеча хана Индокитая халкъаша аьхача лоархIамеча котало-наца. Вокх оагIорахьара, бокъонца гуш ба империалистически гIоьзараша а царна тIехьа бараша а дунея халкъашта юкъера кхохнам минхьера баккха а къулба-малхбоалерча Азерча паччахьалкхенашта юкъе провокацеш е а гучахьа гIерташ арахьара низаш хиларца.

Вьентьяне хиннача совещане дакъа лоацаш хиннарашa цу тайпарча политикана дуxьала оттадаьд Индокитае кхохкхе а мохк вIашии кхотабаларн масса а оагIорахьара цхьана леладу гIулакхаш дIахо йодача хана чIоагIдари. къулба-малхбоалерча Азерча ерригача паччахьалкхенашта юкъе дикача лоаладой яр санна атмосфера хьаяр. Индокитая мехкашa лаьрдIад дукккхача хенаш ка цхьана гIулакхаш леладари доррнгача доакъошка вIаши гIо дари дегIадоаладе, вежарашха долча доттагIала, бокъонца шоай лоIаме хилара, цхьатарра бокъонаш йолаши вIаши пайдане хиларей уйла йолаш хила, шоай халкъашта юкъера солидарность чIоагIъе, шоашта юкъе юкъ йолла гIерташ моастагIчо мел леладу гIулакхаш юхатоха, великодержавни идеологи национализми гойташ леладеча моллагIча а гIулакха духьала къовсам лоаттабар дегIадоаладе.

Итогови шин документа тIа — совещане заявлене тIе, Кампучерча доброльчески вьетнамски бIуний хьакъехьарча, заявлене тIа — хьахьекха йола кулгалдара принципаш практически кхоачашъяра йоагIаш йола механизм хьае лаьрхIад. Масала, хан-хана хьа Индокитая кхаь мехка кулгалхой лаккхерча боарама вIашагIбеттадалийта. Уж вIашагIкхетараш кийчдара шера шозза гулъергья совещане дакъа лоацача паччахьалкхений кхача мехкашцарча гIулакхий министрий конференци. Царех хIара мехка лаьрхIад халкъбоахам дегIабоалабара планашта координаци яр духьа экономически цхьана гIулакхаш леладара комиттеташ вIашагIйоххa. ЛаьрхIад иштта культура, Iилман, техника, физкультура, спорта, и. кх. дI. дакъе цхьана гIулакхаш леладара комиттеташ вIашагIйохха а.

Лаккхерча боарама Вьентьяне вIашагIкхетара конструктивни итогаш мога а еш, дунея халкъашта юкъерча прогрессивни общественносто белгалдоакх уж Индокитая кхаь мехко политически а дипломатически а наступлени вага дIахо дегIа-[illegible]

ТIОМ ДIАХО ВЕШ ВА

Шоашкара дIаьхха бокъонаш юхаметтаоттаяра палестински халкъо лоаттабеча къовсама исторе цхьаьнха лоархIаме цхьа оагIув дIаязьяй. 14 феврале дезя 22 феврале кхаччалца Алжире хиннай израильски агрессорий цар американски гIоьнчийи бехкагIа эккхадаь лела къам а хинна лолеча йиъ миллион болча палестинций бокъонца лаьрхIача. парламент я ала йиш йолча Палестина Къаман Совета 16-гIа сесси.

Цу бокха лоархIам болча форума болх израильски агрессораш Ливана чубахар, Вейрутера палестински бIухой отрядаш аралхар, Гаргарча Малхбоале империализма тийша болх чIоагIбалар бахьан долаш цIаьхха чоалхане даьннача кердача хьале чакхбаьннаб. Израилои ВIашагIкхийттача Штатий хийттадар Палестина мукъаяккхара Организацена чIоагIа хIама тоха шийка могаргдолаш санна. Из бахьан долаш Рейгановски администраци Бегина правительстваца барта а яха сихха Iарбий мехкашта израильски агрессорий онеднал дехьарча цар оагIув хьаллоацарийи условешка хьежжа гаргарча малхбоалера гIулакхаш «тоаделга» хьчдолла гIерт. Цу рейгановски плана керттера уйла сенах латт аьлча, из латт шийн лоIамагIа йола Палестински Iарбий паччахьалкхе хьаяра, шоай гIулакхаш шоаш къестадара йола Палестина Iарбий халкъа бокъонаш кхоачашъяра духьале ярах.

Палестина Къаман Совета 16-ча сессе гIайийцача политически резолюце принципиальни лоархIам латт палестински патриоташ дIахо йодача хана а империалистически сионистски наступленена духьала латта чIоагIа лаьрхIа а политически тIемек доакъошка лоаттабу къовсам дIахо айбе лаьрхIа а хиларах. Цар къовсамца де лерхIар — шоай гIулакхаш шоаш леладара йола, палестински халкъагара дIаяла йиш йоаца бокъонаш кхоачашъяри Палестина мукъаяккхара Организаце — цун шие мара йоацача законни векало — кулгал а деш шийн лоIамера шоай паччахьалкхе вIашагIйоллари.

Палестина Къаман Совето, ваьнад резолюце тIа, хьарцахьа лоархI Рейгана план. хIана аьлча палестински халкъа законагIа йолчи къаман бокъонашка хьежжа из йоацандаь. хIаьта палестински проблема нийсача наькъаца къовстаяра а гаргарча малхбоалера гIулакхаш тоадара а кIийле хила йиш йолаш а из йоацандаь. Документа тIа белгалдаьккха да, сессе хиннараша палестинций къаьмa дагадоаллачунга а цун ший гIулакхаш шеж къестадеш ший [illegible]

Г. ШИШКИН.
(ТАСС).

Васильева Ларисай цӀе дика йовзаш я советски книжкаш дешачое, поэзи дукха езачое.

Васильева Ларисай стихаш эттара хьалхара сборник «Льняная луна» 1966 шера арахийцад «Молодая гвардия» яхача издательствос. Цул тӀехьаьгӀа цуьа шоллагӀчоа тӀехьа арадийнинад керда сборникаш: «Огневица», «Лебеда», «Синий сумрак», «Одна земля — одна любовь», «Радуга снега», «Паляна», «Огонь в окне», «Русские имена». Рецензеш тӀа цига санна дукхаза а белгалдьхад керда дар холуш, кругозор шера йолаш, вахаре керда ритмаш лоаш поэтесса хилар. Дукха за йоаццаш Лариса Николаевнас прозагӀа яздьд дагадоагӀараш дувца книжка.

ХӀанз «Порыв» яха вай заманхоел доле роман яздеш я из. Л. Васильева РСФСР яздархой Союза Московски организаце правление секретарь я. А. М. Горьке цӀерагӀча литературни институте творчески семинар лелаю Лариса Николаевнас.

СУРТА ТӀА: поэтесса Лариса Васильева.

В. СЕВОСТЬЯНОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

Музыка езараш кхебу

75 совгӀа дешархо ва Алхан-Кхаларча музыкальни школе дешаш. Ермоловски ДОК-а, кха тӀара оалхазараш лелаеча фабрика. «Куларинский» совхоза, мехлесхоза, элеватора, машиннаькъа станце болхлой бераш да уж. Дига шу да директора Чирва Григорий Борисовича кулгалду школа болх беш йола. Шоай гӀулакх дика довзаш бола профессиональни педагогаш ба школе бераштa хьехараш. Укхаза бераш Ӏомалу пианино, балалайка, пандар, баян. кхыйолча музыкальни инструменташ тӀа ашараш лакха.

— Тха хӀара хьехархо деррига а де гӀерт берий дисциплина а музыкальни знанеш а лакха хилийтара,— яхаш дувц Григорий Борисовича. — ХӀанз шийло я тха помещенешна, баьъда, бераш дика дешара тӀера хилар, шоаш белгальъхе музыкальни инструменташ дика караерзае гӀертар бахьан долаш школе занятеш хул хӀара дийнахьа.

Берий дай-наношта чӀоагӀа дукхаезаш а цар сий деш а я школа болх бе йоаенча дениз школе къахьегаш йола хьехархо Круглова Лариса Юрьевна. Ӏимерза, безаме из хиларах чӀоагӀа сий ду цун бераша. Геттара дог раьза а долаш ух цун занятешна музыка дукхаезараш.

Ц. ЯРАГОВ.

Керда обрядаш—вахаре

Вахар хозагӀеи дикагӀеи хилийта

Клубай массови балха дикна дакъа дӀалоац керда советски цӀейша обрядаш а вахаре юкъедоаладара беча балхо. Цу гӀулакха юкъе хьнаре дакъа лоац Ачхой-Мартановски района культпросветболхлоша. Цу гӀулакха лаьрхӀа чакхйоах беседаш, литература обзораш, ю «Къахьегама а ираза а цӀей», «Шоана дийнахьа...» яха художественни литература выставкаш. Уж тайпа тематически мероприятеш чакхъяьхар Ореховски яхача юртарча культура ЦӀагӀа. Самашкински юрта библиотеке. Районе мел йолча юрташка традици хинна дӀаэттад Советски Эскаре гӀулакх де болха кагирхой торжественни хьало наккъбахара. Дахьеню поаштта тӀадиала из гӀулакх кхоачашдаь уж цӀабьхнача наттa безбеш юхатӀаэцара сайренаш елга. Укх тӀехьарча хана дикка тоаденнад тха районе эттара хьалха паспорт хьаэцаш бараштa, комсомольцаш хулаш бераштa лоеда а боаккхаш, паспорташ а комсомольски билеташ а дӀалулга. Цул совгӀа, кагирхоштa деташ оала чакхйоах «Керда Конституци — дуне тӀа эттара демократичнегӀа яр я», «Мала хила безам ба хьа?», «Фу дениад халхьа Советски Ӏаьдало» яхеи кхыйолеи беседаш. Цар гӀо - новкъостал ду кагирхой коммунистически дог-уйла йолаш хьалкхебе, дикадар, хозадар царна довзийта.

Кагирхой вахаре дизза дола дакъа хьаллаьцарех да юртахой къахьегам бовзийташ, цун [illegible] чакхдоахаш дола керда цӀейш, обрядаш. Царех да хӀанз тха балха традици а хинна дӀаэттa, производстве хьалхалаттарашта хетадь дола «Хьайбаш лелаерий да», «Механизатора ди», «Ахархо хила Ӏомале» яхеи кхыдолеи цӀейш. Чакхйоах тха культболхлоша кагирхошта профориентаци ялара «Сона езаш йола професси» яхача рубриках йола мероприятеш а. Дукхача наха дакъа лоацаш дӀайихьар оала уж тайпа сайренаш Керда - Шароерча, Катыр-Юртарча культура ЦӀеношка, районни культура ЦӀагӀа.

Дезала - бытовой традицешта юкъе къаьстта моттиг дӀалоац сагӀ йоалаяр - яхар, дальчa бера регистраци яра цӀейш а. Ала деза, уж тайпа мероприятеш кийчъе а чакхьяха а атта гӀулакх доацилга. Тха районе уж тайпа цӀейш чакхдала эттара дикагӀа аьттув боал Ачхой - Мартана районей Валерик яхача юртарчеи культура ЦӀеной, Лермонтова цӀерагӀча юртарча библиотека. На тайпа кийчъаь чакхъяьккхача хӀара мероприятех стенд кийчъю культболхлоша.

Кагирхошта езаш, цар ,лоархӀаеш, дега безамца цар дакъа лоацаш я районни культура ЦӀен инструктора У. Н. Дадаева кулгалдеш йола дискотекаш, цу культура ЦӀен организатора - балетмейстера Тепсуркаева Заргана хӀиранн шоаттея деношка чакхйоахa «синихьсраш» яха кагирхой салаӀара сайренаш. Хиппад тха районе юртай а улицай а цӀейш.

Дьяр кӀезига деце а, ала доагӀа, тахanарча вай замо дӀадехачa бесса дика а хоза а из болх вӀаштӀехьйаккха тха аьттув ца баьнилга Бакъда, из ишта дале а, тӀехь - тӀайоагӀача хана, из болх шоай хурдаь тоабе а шербе а лерхӀаш ба тха культболхлой.

С. АРСАНУКАЕВА,
Ачхой - Мартана районе культура отдела инструктор.

Грозненска швейни производственни объединене дукха комсомольцаш кагирхойи ба дуккхача хана дениз укхаза къахьегаш бараштa нийсса дог, гӀоадоала толамаш доахаш. Царех цаӀ я комсомолка, хӀамаш тега мотористка Айдаева Ӏайшат Умаровна. Кхо шу мара дязадац из укхаза болх беш йола. Цу лоацача хана цу балха тӀа шаьрденнад цун кулгаш. Цудухьа цхьаккха смена дӀаяхийтац цо шийи норма 115—120 процент кхоачаш ца еш. Белгалдаккха дезаш да Ӏайшата тегаш дола баракъаш хозеи дикеи мара ца хилар а.

СУРТА ТӀА: хӀамаш тега мотористка І. Айдаева.

И. ПЛИЕВА сурт.

1983 шерара маркаш

Араьннай 1983 шерара хьалхара маркаш. СССР Германцарча Низий 65 шу дизара хетаьлча царех цхьание юкъмоттиге латт Советски тӀемахочун хулачи хӀамай сурташ — эскархой седкъа, цӀе байрах, «СССР Германцарча Низий 65 шу» аьлла дола йоазув. Почтови миниатюра тӀа белгальъй 1983 шера хулаш йола дизза а даталаттартйола цхьаькха событи — РСДРП II-гӀа съезд хинна 60 шу дизар, цӀеча байракхий фона тӀа гуш да «Искра» яхаш хиннача газета сурти йоазув.

Советски граждански авиаце 60 шу дизар белгалдоаккхаш арахийцай почтови блок, цун марка тӀа латт тӀехьара хьнсаш тӀахьоарчадаь «Аэрофлот» аьнна тӀа а яздаь дола лента а долаш йолча лаьттан шара сурт. Сигала я Аэрофлота эттара кердагӀа йола -лайнер — ИЛ-86 яха аэробус. Иштта арахийцай эрсий скульптори живописепи хинна Федор Петрович Толстой ваь 200 шу дизара хетаь памятни почтови марка.

Арахепа ниййъеш я автоматизацен вычислительни средствай системашта технически переоснащении яри теория практикей дегӀайоалаеча доккха дакъа лаьца вола автоматически управлене даькъера проблемаш талмара эттара воккхагӀа вола Ӏилмахо вола академии Б. Н. Петров ваь 70 шу дизара хетаь миниатюра. Ӏалман болх барца цхьан доккхий организаторски педагогически балхаш даьд цо. 1966 шера дениз керте лаьттав СССР Ӏилмай Академерча «Интеркосмос» Совета. 1983 шера ваьа СССР Ӏилмай Академе механикан управление процессийи отделене академии - секретари СССР Ӏилмай Академе президиума члени, хӀаьта 1978 шера дениз из ва СССР Ӏилмай Академе вицепрезидент.

Даькенна пайдана дола доккхий дика гӀулакхаш нарагӀдувларах цунна еннай Социалистически Къахьегама Турпал яха сий дола цӀи, пхиъ Ленина орден, Октябрьски революце орден. Къахьегама ЦӀеча Бейракхен ЦӀеча Седкъан орденаш. Марка тӀа хургда В. Н. Петрова сурт, сурта хӀал памятни йоазув.

Арахепаргьа бувзама Деррнгдунен шера хетаь 1983 шера почтови блок. Блока тӀа хургда бувзама пунктийи почтови корреспонденцеш кхаьа еззача дӀакхухьача транспортен сурташ. Цу тӀа гуш хургья бувзама спутник, Москвера Останкински радиотелевизионни гӀала, «Орбита» яха космически бувзама лаьттара пункт, телефонни аппарат. хӀаьта иштта масса электропоезд, «ИЛ-86» яха аэробус. Блока марка тӀа да йоазув: «Деррнгдунен бувзама шу, 1983». Марка тӀа я стилизованни лаьттан шар. СССР территори хьадьоьхаргья цу тӀа цӀеча басарца. Лаьттан шара сурта гонахьа хургья символически почтови рожок.

1983 шера араяргья КПСС а Советски пачхьалкхен а вахаре эттара лоархӀамегӀа йолча общественно - политически событешка, вай Даьхен исторе лоархӀамерча даташта хетаь 100 гаргга миниатюра. Дукха почтови миниатюраш хургья Ӏилмана, техникана, искусствана хетаь, дӀахо арахепаргья Эрмитажерча живописах йола серен. Белгалдоаккхаргда Деррнгдунен форда дея пхи шу дизар, арарргья гонахьара го лорабарах йола, плана ххыча разделашта чуйоагӀа маркаш.

П. МИНАЕВ,
ВОФ Нохч - ГӀалгӀай отделене председатель.

МОСКВА. «Миллиошаш барий Ӏилма - технически творчество» яха выставка хьайейллай СССР ВДНХ.

ХӀанз мехка Ӏилма-технически обществана чувоагӀа 10 миллион Ӏилмахо, инженер, техник. Алхха пятилетка шерашка цар дакъа а лоацаш караерзаьй кердача продукце 18 эзар образец. Лехараш дукха хилара, балхаш тайп-тайпара хилара, НТО-с халкъа боахама юкъе хьош дола дакъа доккха хилара къаьгга тешал ду выставкерча экспонаташа.

Уж, масала, сомий бешамашкех наьха шоай доладьхарча участкашкен балхаш дара йола универсальни мотоблокаш, колхоайин совхоайн дукха йоккха йовцача ремонтни цехашка балхаш дара йола роботаш, керда промышленни материалаш, халкъа эша товараш, кхы дукха дараш.

СУРТА ТӀА: НТО Николаевски областной Совета робототехникана йолча комитета членаш инженераш Ю. И. Личкон (аьттехьарвар), В. С. Бойченков механически участкашта лаьрхӀа йола мини-роботаш хьахьонхаш боахк. «Фрегат» яхача заводе хьаьй роботаш (город Николаев).

В. СОЗИНОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

«СЕРДАЛО» ГАЗЕТА РЕДАКЦЕНА ЭШ ГӀАЛГӀАЙ МЕТТАЛА КЕПАТОХА ХОВШ ЙОЛА МАШИНИСТКА.

ТЕЛЕВИДЕНИ

1 МАРТ
II ПРОГРАММА

18.00 — Документальни фильм.
18.20 — Киножурнал.
18.30 — «Дуней халкъашта юкъера обзорени» (нохчий меттала).
18.45 — «Вайцига хоашалгӀа баьхна ба къона литераторий».
19.05 — «Нохч-ГӀалгӀайчо гӀала».
19.25 — Коллективера морально климат. СССР 60 шу дизара цӀерагӀа Грозненски кинзавод.
20.00 — «Бойса даьъаьла хийла шул, бераш!».

2 МАРТ
II ПРОГРАММА

17.30 — «Тамашийна яхо боо».
17.50 — Хьунаьлкъ-83. Сунженски района Ленина цӀерагӀа колхоз (нохчий меттала).
18.55 — «Брак яра яиъ дӀатрамларгба вай!».
19.16 — «Нохч-ГӀалгӀайчо гӀала».
19.35 — Шоана, бераш! Мультфильм.
19.45 — «Прости — прощай» яха художественни фильм.

РАДИО

1 МАРТ
I ПРОГРАММА

8.40 — Передачай программа. Хоттамах бола хоам (эрсий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
8.22 — «Сердало» газета обзор.
8.30 — Передачай программа (нохчий меттала).
8.33 — Передачай программа (гӀалгӀай меттала).
8.38 — Симфонически музыка концерт (гӀалгӀай меттала).
9.15 — «Къахьегарта хьежна — сий а хоастам а» (нохчий меттала).
9.30 — «Къона вашвиде» яха радиоминутуса (гӀалгӀай меттала).
16.00 — Передачай программа. Хоттамах бола хоам (эрсий меттала).
16.01 — «Коммуниста масла — десятилетна чӀоагӀъенча» (эрсий меттала).
18.15 — «Тхера кхду». Къахатий обзор (нохчий меттала).
18.31 — «Юрта боахамо хьалаллаттарашта». Концерт (гӀалгӀай меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гӀалгӀай меттала).
18.30 — Хоамаш.

II ПРОГРАММА

18.00 — В. Безрудько. «Мушкетеры из Сухих Ямищен» яха радиопостановка.
19.00 — Мутаев Сулейма иллеш.
19.44 — «Тиреа таалгӀеш». Литературно-музыкальни композици (нохчий меттала).
20.07 — Иллеш дӀаеоа Усманов Ӏимран. Концерт.
20.41 — Халхара ашараш.

2 МАРТ
I ПРОГРАММА

8.40 — Передачай программа. Хоттамах бола хоам (эрсий меттала).
8.45 — «Лаьттан йоахо а хьо». Корреспонденции. Хоттамах бола хоам (нохчий меттала).
8.16 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
8.23 — «Ленинан некъ» газета обзор.
8.30 — Передачай программа (нохчий меттала).
8.38 — Передачай программа (гӀалгӀай меттала).
8.36 — «Хьалхьа - вежарий музыка». Украина музыкаш (нохчий меттала).
11.15 — «Къахьегаман искусствен цхьоагӀо». Беседа (гӀалгӀай меттала).
11.20 — «Спортивни Нохч-ГӀалгӀайчо» (эрсий меттала).
15.15 — «Вахара хьесап — советски» (эрсий меттала).
15.55 — Концерт лелаечун радиомикоа (эрсий меттала).
16.00 — Передачай программа. Хоттамах бола хоам (эрсий меттала).
16.01 — Дуней халкъашта юкъера обзорени (гӀалгӀай меттала).
16.15 — «Хьона, Даьхе, сахточун дог!» (нохчий меттала).
16.40 — «Керттера хьоалаш — экономика пайда хуш хилар». Беседа (эрсий меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гӀалгӀай меттала).
18.30 — Хоамаш.

II ПРОГРАММА

18.00 — А. Н. Афиногенов. «Таьнар дар». Радиоспектакль.
19.23 — Даьхенах дола иллеш.
20.23 — «Мус». I. Гайсултанойн дуйцар (нохчий меттала).
20.30 — Халахь музыкаш.

Хоттам

Тахан республике гӀоллен Грозней хувцалуш морхаш а йолаш, цхьайолча хана лаьгӀо лоа а делхаш, малхбузехьара секунде 7—12 метр чӀоагӀа мух а хьекхаш хилен фегара температура республике 1—6, Грозне 2—4 градус шелал а йолаш хилен тарлу.

Кхоана морхаш а йолаш, лаьгӀо лоа а делхаш, цхьайолча моттигашка дохк а доаллаш, малхбоалехьара секунде 3—7 метр чӀоагӀа мух а хьекхаш хилен фегара температура бийсана —5 —10, дийнахьа +1 —4 градус йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

Уназцӏенон служба

Темыр Ванача ха йӀаьха хилара къайленаш

Ха йӀаьха йола нах дунен тӀа эттара дукхагӀа вай мехка ба. 18 эзар совгӀа советски гражданеш бӀаь шерал тӀех ба кьуна ба. Цхьабакъда, къаьстта дукха ба уж Грузински ССР малхбузехьарча дакъа тӀа бахача наха юкъе. ТӀаьда субтропически климат, минеральни хиш дуьдуьала дукха тӀьесташ долаш йолча Ӏаьржача форда гаргача, лаьттах тӀайоала хӀамаш даим баьццара латтача, мелха редкаци йойна дукхьеп цу регионе, — аьйне хат геронтологашта, — кӀезигагӀа цемогӀош ха йӀаьха йолаш хул, шоаш дунен тӀа йоаккхача хенах юкедисача деношка кхачаца балха хьинар эша а ца луш.

Грузе малхбузехьарча дакъа тӀа маӀача наха бахеш йоаккха ха юкъера лаьрхӀача — 76 шу, кхалнекъа — 84 шу. 100 эзар сага лоархӀаш 300 совгӀа сагӀ хул укхаза 90 а кхы дукхагӀа а шу даьнна, 60 гаргга сагӀ хул 100 а, кхы дукхагӀа а шу даьнна.

Царех цаӀ вувцаркве вай. Ванача Темыр я цун цӀи. Цун 115 шу даьннад. Ӏаьржача форда берхӀ километр мара гаьна ца улаеча Лыхни яхача юрте вах из. Пенса тӀа ваьхаль моттигерча колхоза бола беш хиннав, чай, тхьамка, баьцадвараш кхедаьд. Укх тӀехьарча 30 шера шийи юртахоша юрта Совета депутаталла хийржав из. Советски Ӏаьдал бехьан долаш къовсам лаьттача шерашка цӀе партизан хиннав Ванача. Из ха дагайохийташ, да цунна совгӀата денна дото герз. ТӀем тӀа даьхача совгӀаташта палла цун наьъха тӀа йоалл «За трудовое отличие» яха медаль.

Ванача Темыра къамаьл сиха доецаш, куцеъха, цхьаза бег болаш, цхьабекъде, массаза а доагӀача тайпарен хьехкъалеч да. Къоанал бала-м бацӀ Аьнна шийга даьча хеттара укх тайпара жоп лу Ванача:

— Къоналце-м, баьъдар аьлча, дика кӀема цхьакха а дац, вешта со-м хӀана а къьана мичаа. Лоаллехарча юртарча сона вовзаш волче цхьание шоллагӀа сагӀ йоалайр шийи 124 шу даьннача хана... ХӀаьта тха вож махкахо, Ашхангер Бжания, 148 шера веьхав. Цун сурт, къаьстта дукха ваьха сагӀ хиларех тарра, Дрезденски музее хьалтехад. Цхьабакъда, из а яц тӀахьаьнна дукха ха. Кхы а шин закавказец — Эйвазов Махмуди Муслимов Ширалии— хьалхаьвар 156 шерех шоллагӀвар 168 шерах веьхав. Цу тайпара, царца нийсанча со хӀана а кӀаьнк ва...

Вела а къежа, кхайке шийи нус, 75 шу даьннача шийи юкъерча вийи сесаг, хьатӀаек Ваначас.

— Селхан лор ма ваьрий вайцига веха, са давления юсташ. Мишта яр са из?

— 140/70, пха токабелар — минута 80-зза. Укх тӀехьарча шерашка массаза а ишта да из, — жоп лу несо.

— Гой хьона, — йоах Ваначас, — ала а аьннад лоро ишта: «МоллагӀаьна хӀамсаг а хьегаргволаш да уж хьонхаьмеш».

Сонь са дага мел воагӀача хана, — йоах дӀахо Ваначас, — массаза а яхар мо, нийсса 8 сахьат даьлча дуъ аз Ӏуйрийна хӀама, делкъийна — нийсса 15 сахьат, пхьерийна — нийсса 20 сахьат даьлча. Уж ханаш толкаеш а нийслу, бакъдар аьлча, моттигаш. Цхьабакъда, сай ма хулле уж ца толхае хьож со.

— Веза Темыр, хьона эттара кертербар кӀаче ба-кх? Фу хул хьа цунца!

— Вахаре кертердар, баьъдар аьлча, дае хӀама дац. Аз геттара дика кхетаду из, хӀаьта а Ӏа але тарлу, тӀаккха Ӏурра дениз сарралца къахьегa мига мичара боагӀа хьона? Тха цӀагӀа, сона се дага мел воагӀача хана, хӀама дуеш массаза а цхьа ха а. Нагахьа хӀама яккхац аз дерстача дулхах, цхьоа дукхабеза сона. ХӀаьта сона эттара дукхагӀа беза кхача—шурийцен баьцадвараццен кийчбьр. Шера керте миича хана а тха шун тӀа хул моша баьцаш, сом. Сона эттара дукхагӀа а езаш, аз а тха беррингче дезала а малар — хьендергаш мехкхабь хий, къаьстта а Ӏайн бӀаьстан юхьен. Геттара чӀоагӀа чам хеташ тоа аз цох кӀома хӀамаш— цӀен Ӏаьржен бурч. Сай юккъарех даьккха моз дукха деза сона. Делкъийна кӀама дуача хана, массаза а яхар мо, тхоай бешарча комсех даьнихача цӀенача чхьегӀаре пела мол аз. ТӀекдаьккха цӀеппе а деац аз хӀама.. Тха дезале чӀоагӀ а дааь, кхоачашдеш да цхьа хӀама: совнагӀа юачул, кӀазанга мецо волаш сецар. Аттон дачоа мукъали сов чӀоагӀа езаш хила мегаргвац. Со се цхьаьцца хӀама деш кул хӀара денна: чаь, тхьамкий лордеш гулъю, беша кулгеш детт. Котамий бузга хьожилга а се гӀулакх да. Баьъдар аьлча, хьалагӀа хинна низ м мичаб се хӀана, болх а хьалагӀа санна тӀех аьнна бац, цхьабакъда, моллагӀа болх хьалагӀа а санна чам болаш бу аз. Цу деррнгача хӀамаша йиш хулийт сога общества вазе вола член се лархӀа, чӀоагӀа салоӀам а вахарца безам а хулийт. Из а-кх, хьона лой, са ха йӀаьхьалара къайленех цаӀ. Айса вахаш хьаьхача цу йӀаьхача хана са дог гийшад, боккхийча наьха можамаш йӀаьха хинавр аьнне делац цар сий кагирхошта хьалхацкa. Къонахар сий ду хьеькъален опытен, дикача гӀулакхий.

— ТӀаккха, цхьайола «къайленаш» кхы а хила мег хьа-м ха йӀаьха хиларах?

— Иллаш ала а халхавала а догдоагӀа. Укхаза, тхьанга, а дунен тӀа ше морг кхы йоаца, Советски Союза довзонел арахьа а цӀи хеза моттигерча къоаной этнографически ансамбль. Тха ансамбле дакъа лоацарий юкъера ха — 80—100 шу, 30 шу хьалагӀа сох а хилар цу ансамбле член. Цу хана дениз нагахьа концерт додац аз дакъа ца лоацаш, 1974 шера сай новкъостанца цхьана Венгре столице — Будапеште, дунен халкъашта юкъерча фольклорни фестивале концерт яуш хилар со, цун керттера приз а елар сона — «Дошо пакинин».

СалаӀар тайп -, тайпара кипча вахарах цӀей хул. Товра нувр а тиила, шоакъал-топ хач а тесса, массеха ди декха лоам, аьхсе водаш хозахет сона.

— Медицинах лаьца хӀама аьннадац Ӏа. Сеннахчунца даьа, новкъостал дой хьона цо!

— Даьра ду. ДагадоагӀа сона, 1916 шера тӀом чекх а баьнна со цӀеннйрзача хана, сона дуьъал а вена салам-моаршал телаш вер цу хана тха моттигашка эттара къьанагӀа хинна сагӀ — 72 шу даьнна Агрба. Цу хана геттара вокхла сагӀ хетар сона цунах. Цун къьанагӀа бӀарчача округе а сагӀ вац яхаш дувцар. Цу хана, революци яалехьа, сагo ваьаш йоахха ха юкъера лаьрхӀача 32 шу дар тхапцага. Цхьабакъда, сона хетаоб, ворий говзал лаккхаларахи керда моллаш аралараи хинна Ӏаь из. Простуде хилча—шелал кхийттача, сона сайна эттара дикагӀа йолча моллах цаӀ — из мерза чей да. ХӀаьта температура дӀайоаккх сона файков напитко.

Кхы цхьаькха а да са ала безам болаш. ДӀахьакал, са беррнгача юртахой тхьаш шоазем кхоэзен вӀаштӀардаь шоай доалахьара цӀенош да. Хьал-торо ди тӀеньа тоалу. Дика бола ба пачхьалкхено пенсионерашка шоеш моттача тайпара къахьегийташ. Со пенса тӀа ваьхча зене хӀаьта а болх бора аз колхозе. Кхьметтах 10—15 шу хьалагӀа а колхоза кхай тӀа а гӀой сай безам меллаб болх бора аз, цунах алам а эцар, тӀаккха пенси а доагӀар. ХӀаьта цу гӀулакхо, сайга хьежача хет сона, дӀахо а сатийина, хьинаре, общественни а пайдана болаш бӀубенна болх бе торо хулийт.

— Хьона хьайна дезадения дош дий хье гонахьарчарга оалаш?

— Да. Массаза а кх аз царга: «Массаза а дег чу хоаттаелаш сона дулургдоацаш цхьаннха хӀама дац» яха уйла, цӀаккха а ма алалаш: «Са хана кхаьча хилча сога дулургдац из». Цу гӀулакхо низ совбоаккх вай, вовй да безам бар хьаде йиш хулийт.

Ван БАЙБУРТ,
АПН корреспондент.

Тбилиси.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителя — 2-85-07; бехктоххана секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-54-04; промышленностен транспортен — 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84; культура — 2-64-75; кисьмой — 2-58-87; корректорски — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделы: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 2-58-87; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинарей, ерей, шоаттей деношка

СФ00058. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 1057.